

Yhdessä hevosen kanssa

Hevosen vaikutus terapeuttiseen yhteistoimintaan

Toimintaterapian
koulutusohjelma,
toimintaterapeutti
Opinnäytetyö
6.4.2009

Elina Kuoppa
Reeta Manner

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Toimintaterapian koulutusohjelma	Toimintaterapia	
Tekijä/Tekijät		
Elina Kuoppa ja Reeta Manner		
Työn nimi		
Yhdessä hevosen kanssa - Hevosen vaikutus terapeuttiseen yhteistoimintaan		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2009	51+2 liitettä
TIIVISTELMÄ		
<p>Opinnäytetyössämme tarkastelemme hevosen vaikutusta toimintaterapiasuhteeseen. Tavoitteenamme on selvittää laadullisen tutkielman avulla, miten hevosen läsnäolo vaikuttaa terapiasuhteeseen ja terapeuttiseen yhteistoimintaan. Opinnäytetyömme avulla pyrimme luomaan työvälineitä toimintaterapeuteille, joiden on mahdollista käyttää hevostoimintoja työssään. Työ toteutettiin yhteistyössä Kuntoutus ARKI oy:n toiminta- ja ratsastusterapeutti Anu Jokisen kanssa.</p> <p>Tarkastelimme toimintaterapiasuhdetta kuuden terapeuttisen yhteistoiminnan ehdon mukaan, jotka ovat ennakointi, vuorovaikutus, toimijoiden välinen yhteys, roolien vaihtelu, välineiden merkitys sekä toiminnan luonne (Harra 2005). Ehdot nousevat Toini Harran lisensiaattityöstä ”Harkittu toiminta. Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdoista.” Tiedonkeruumenetelminä olemme käyttäneet toimintaterapiakerran teorialähtöistä havainnointia ja sähköpostikyselyä, jotka koskivat yhtä yhteistyökumppanimme ohjaamaa toimintaterapiakertaa.</p> <p>Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdot soveltuvat käytettäväksi ja hyödynnettäväksi tarkasteltaessa terapeutin ja asiakkaan välistä suhdetta hevostoiminnoissa. Yhteistoimijuuden määritelmä voi täytyä jokaisen ehdon kohdalla, vaikka hevosen vaikutus yhteistoimijuuden saavuttamiseen ei olekaan yksiselitteinen. Tarkastelemassamme aineistossa tuli hyvin esiin kaikki kuusi terapeuttisen yhteistoiminnan ehtoa ja hevosen vaikutus ehtoihin näkyi niiden erilaisilla painottumisilla. Ennakoinnissa painottui puitteiden suunnittelun ja yhteisen keskustelun tärkeys, sillä talliympäristö ja hevonen isona eläimenä luovat haasteita toiminnan turvallisuudelle. Vuorovaikutukseen hevonen vaikuttaa sitä lisäävänä ja yhdistävänä, mutta kahdensuuntaista vuorovaikutusta vähentävänä tekijänä. Toimijoiden välisessä yhteydessä korostuu mahdollisuus luonnollisesti syntyvään läheisyyteen. Myös toimijoiden roolit on helppo sivuuttaa yhteisen toiminnan avulla. Välineiden merkitystä tarkasteltaessa painottuvat tallilla olevien välineiden monipuolisuus sekä hevosen merkityksellisyys asiakkaalle. Hevostoiminnoissa korostuu aito ja oikea toiminnan luonne, jossa asiakkaalla on mahdollista kokea itsensä hyödylliseksi. Hevostoiminnoissa hevosen toiminnan ja olemassaolon vaikutus ovat läsnä kaikessa toiminnassa.</p>		
Avainsanat		
asiakas, hevostoiminnot, terapeutti, terapeuttinen yhteistoiminta, toimintaterapia, toimintaterapiasuhte		

Degree Programme in Occupational Therapy		Degree Bachelor of Health Care
Author/Authors Kuoppa, Elina and Manner, Reeta		
Title Together With a Horse. The Horse's Influence in Therapeutic Collaboration.		
Type of Work Final Project	Date Spring 2009	Pages 51 + 2 appendieces
<p>ABSTRACT</p> <p>Objective of this study was to reveal how a presens of a horse influences the therapeutic relationship and therapeutic collaboration in occupational therapy. Our goal was to create instruments for the occupational therapists to be able to use horses in their work. This study was completed in co-operation with Anu Jokinen, an occupational- and riding therapist at Kuntoutus ARKI oy.</p> <p>We examined the therapeutic relationship in the light of the six conditions of the therapeutic collaboration which are anticipation, interaction, connection between a client and a therapist, role transformation, the meaning of tools used in therapy and the nature of occupation. Conditions of the therapeutic relationship can be used by studing the relationship between a therapist and a client while performing activities with a horse. Definition of collaboration can be fulfilled in each of the conditions even though the influence of horse on achieving collaboration is not unambiguous. The conditions are taken from Toini Harra's licentiate thesis titled "Harkittu toiminta. Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdoista." The study was managed by using theory based observation as one therapy session and e-mail questionnaire applied to the same session lead by our partner on co-operation.</p> <p>All six conditions of collaboration are clearly visible in our data and the horse involved in the therapy can be seen affecting differently on different conditions. Settings and mutual conversation are emphasized in anticipation because of the environment of stables and a horse as a big animal create challenges for the safety of the activities. Horses increase general interaction between a therapist and a client. Connection between the therapist and the client is emphasized by possibility of naturally occuring intimacy. Also the transfomation of the roles between the therapist and the client can easily be achieved with shared activity. Meaning of tools is emphasized by the variety of tools found on environment and the importance of the horse to a client. In activities with a horse the effect of a horse can be seen on all activities.</p>		
Keywords client, horse activities, therapist, occupational therapy, therapeutic collaboration, relationship		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Työelämäyhteistyö	2
2.2	Eläin mukana terapiassa	3
2.3	Toimintaterapiasuhte monen tekijän summa	4
3	TERAPEUTTINEN YHTEISTOIMINTA	8
3.1	Ennakointi	9
3.2	Vuorovaikutus	10
3.3	Toimijoiden välinen yhteys	12
3.4	Roolien vaihtelu	13
3.5	Välineiden merkitys	14
3.6	Toiminnan luonne	15
4	AINEISTONKERUU JA ANALYSOINTI	16
4.1	Havainnointi	16
4.2	Sähköpostikysely	18
4.3	Aineiston käsittely	19
5	HEVOSEN VAIKUTUS TERAPEUTTISEEN YHTEISTOIMINTAAN	20
5.1	Suunnittelu ja keskustelu turvallisuuden edistäjinä	20
5.2	Paljon puhetta hevosesta	24
5.3	Karsina yhdistävänä tilana	28
5.4	Kaksi hevosen hoitajaa	30
5.5	Monipuolinen ja merkityksellinen hevonen	32
5.6	Aitoa ja oikeaa toimintaa	34
6	YHTEENVETO	37
6.1	Hevostoiminnoissa kolme toimijaa	38
6.2	Hevosen vaikutus toimintaterapiasuhteeseen	41
7	POHDINTA	43
8	LÄHTEET	48
LIITTEET	Anu Jokisen palaute Terapeuttisen yhteistoiminnan ehtoja kuvaavat taulukot	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on tutkielma hevosen vaikutuksesta toimintaterapiasuhteeseen. Tavoitteenamme on laadullisen tutkimuksen menetelmin selvittää, miten hevosen läsnäolo vaikuttaa terapeuttiseen yhteistoimintaan. Työssämme tarkastelemme sitä, millaisia mahdollisuuksia toimintaterapeutilla on vaikuttaa terapiasuhteeseen, kun hänellä on käytettävissään elävä ja vuorovaikutuksessa oleva eläin. Voiko hevonen toimia terapiasuhteen jäänsärkijänä tai suhteen lujittajana? Entä tuoko hevonen suurena ja kunnioitusta herättävänä olentona jotakin erityistä huomioitavaa pyrittäessä terapeutin ja asiakkaan väliseen onnistuneeseen vuorovaikutukseen?

Seppälän (2008: 1) mukaan nopea yhteiskunnallinen muutos pakottaa myös kuntoutuksen parissa työskentelevät mukautumaan uusiin tilanteisiin ja vastaamaan entistä monimutkaisempiin haasteisiin. Kuntoutujat vaativat yhä enemmän palvelua, tasoa ja yksilöllisyyttä. Se mikä on toiminut 20 vuotta sitten, ei mene enää sellaisenaan läpi. Työllämme pyrimme luomaan yhden esimerkin vaihtoehtoisista toimintatavoista, jota voidaan käyttää tässä haastavassa työelämän tilanteessa. Työ on suunnattu varsinkin niille toimintaterapeuteille, joilla on mahdollista käyttää hevostoimintoja työssään.

Eläinten kanssa toimimisella on positiivisia vaikutuksia ihmiseen. Eläinten hyödyntäminen kuntoutus-, opetus- ja terapiatyössä on yhä yleisempää ja aihe on paljon esillä mediassa. Lehtiartikkeleissa kuvataan eläintä oikeudenmukaisena kasvattajana, linkkinä ihmisten välillä, rauhoittajana sekä positiivisen ilmapiirin luojana. Suomessa eläinten tarkoituksenmukainen käyttö ei ole vielä niin yleistä, kuin ulkomailla. Esimerkiksi Ruotsissa, Englannissa ja Yhdysvalloissa eläinten käyttö terapiassa on paljon yleisempää ja menetelmillä on pidemmät perinteet kuin Suomessa. (Heikkinen- Lehtonen 2008: 15–16; Peltonen 2008: 4–6; Kujala 2008: 32–34.) Myös omat kokemuksemme toimimisesta hevosten parissa saivat meidät pohtimaan sitä, mitä tapahtuu eläimen ja ihmisen välillä. Voisiko tuo vaikutus kantaa hedelmää myös meidän ihmisten välisissä suhteissa? Purolan (2000: 18) mukaan hevoseen syntyy hoitamisen kautta usein tunnesuhde, joka sisältää samankaltaisia vuorovaikutuksen elementtejä, kuin ihmistenkin välinen kanssakäyminen ja joillekin suhde hevoseen voikin olla aluksi vähemmän pelottava kuin suhde toiseen ihmiseen. Hevonen on herkkä aistimaan ihmisen kehon viestintää ja siksi se reagoi käytöksellään esimerkiksi käsittelijänsä tunnetilaan. Näin hevosen ja ih-

misen välisessä kontaktissa peilautuvat usein samat perususkomukset, joiden kautta ihminen yleisemminkin määrittelee suhdettaan itseensä ja elämään.

Opinnäytetyömme työelämäyhteistyökumppanina on toiminta- ja ratsastusterapeutti Anu Jokinen. Tarkastelemme toimintaterapiasuhdetta Toini Harran (2005) ”Harkittu toiminta. Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdoista” lisensointityön avulla. Työmme aineiston keräsimme havainnoimalla yksittäistä toimintaterapiatilannetta ja sähköpostikyselyllä, jonka lähetimme Anu Jokiselle. Aineistoa tarkastelemme Harran (2005) kuuden terapeuttisen yhteistoiminnan ehdon mukaan, joita ovat ennakointi, vuorovaikutus, roolien vaihtelu, toimijoiden välinen yhteys, välineiden merkitys sekä toiminnan luonne.

Tarjoamme opinnäytetyötämme julkaistavaksi Toimintaterapeutti-lehteen artikkelin muodossa. Toivomme artikkelin pääsevän osaksi laajempaa keskustelua eläinavusteisen terapian tarjoamista mahdollisuuksista toimintaterapialle.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyöprosessin alussa keväällä 2008 otimme yhteyttä yhteensä viiteen toiminta- ja ratsastusterapeuttiin. Esittelimme heille opinnäytetyöideamme ja kysyimme myös muista mahdollisista työelämässä esiin nousseista tutkielman aiheista. Saimme hyvin positiivisen vastaanoton ja terapiasuhte aiheena herätti eniten kiinnostusta.

2.1 Työelämäyhteistyö

Yhteistyökumppanimme toimii toiminta- ja ratsastusterapeutti Anu Jokinen. Jokinen oli yksi toimintaterapeuteista, joihin otimme yhteyttä keväällä 2008. Jokinen osoitti kiinnostusta työtämme kohtaan ja sovimme yhteistyöstä hänen kanssaan. Jokinen on valmistunut toimintaterapeutiksi vuonna 2001 ja ratsastusterapeutiksi 2007. Hänellä on myös psykiatrisen sairaanhoitajan koulutus ja useita täydennyskoulutuksia sekä ylempi ammattikorkeakoulututkinto sosiaali- ja terveystieteiden alalta. Jokisella on paljon työkokemusta sekä psykiatrisista että neurologisista potilaista. Tällä hetkellä hän työskentelee opettajana Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksessa. Jokisella on oma yritys, Kuntoutus

ARKI oy, jonka kautta Jokinen tarjoaa ratsastusterapeutin palveluja. Yritys on ollut hänellä vuodesta 2007.

Kävimme tutustumassa Jokisen työympäristöön tallilla syyskuussa 2008 ja ideoimme samalla yhdessä opinnäytetyötä. Sopimusten allekirjoittaminen toteutui tammikuussa 2009 ja havainnoinnin sekä sähköpostikyselyn teimme helmikuussa 2009. Jokinen kiinnostui työstämme, koska uskoi voivansa sen avulla kehittää omaa ajatteluaan ja saada tuoreita näkökulmia toimintaterapian koulutusalueelta (Jokinen 2009a). Työmme liitteenä (liite 1) on Jokisen palaute opinnäytetyöprosessista ja yhteistyöstämme.

Jokisen terapiassa käyttämä terapiahevonon, Mr Ed, on 11-vuotias kylmäverinen ruuna, jonka säkäkorkeus 149 cm. Mr Ediä voi käyttää maatöihin, kärriillä ajoon ja ratsastukseen. Hevonen on fyysisesti ja psyykkisesti hyväkuntoinen. Se on hyvin ihmisorientoitunut hevonen, eli pystyy herkästi vaistoamaan milloin asiakas tarvitsee tukea ja rohkaisua. (Jokinen 2009b.)

2.2 Eläin mukana terapiassa

Kirjallisuuden mukaan eläimiä on käytetty mukana terapiatyössä ensimmäisen kerran Englannissa jo vuonna 1792 (Velde – Ciprian – Fisher 2005: 43). Maailmalla eläinten tarkoituksenmukainen käyttö terapiatyössä on yhä yleisempää. Animal-Assisted Activities (AAA), Animal-Assisted Learning (AAL), Animal-Assisted Therapy (AAT) ovat kansainvälisiä sateenvarjotermejä eläinten avulla tapahtuvalle terapialle ja kokemukselliselle oppimiselle. Terapian ja tunnekasvatuksen erot syntyvät ohjaajan ammatillisen taustan mukaan määräytyvästä asiakasryhmästä sekä ohjaajan tai terapeutin käyttämistä viitekehyksistä. (Cavesson 2008.) Suomessa eläinten käyttö terapiassa ei ole vielä yhtä yleistä kuin maailmalla, mutta yleistyy kaiken aikaa (Viialainen 2004).

Tällä hetkellä eläinavusteisen terapian tuloksista ei ole vielä vahvaa näyttöä. Tutkimuksia eläinavusteisesta terapiasta on vielä kovin vähän ja olemassa olevat tutkimukset on tehty hyvin pienillä aineistoilla. Yhtenä syynä tähän voidaan nähdä rahoittajien kiinnostuksen puute aihetta kohtaan. Myös eläinavusteisen terapian negatiivisista vaikutuksista on hyvin vähän tutkittua tietoa. (Viialainen 2004: 34, Velde ym 2005: 45.)

Erilaisilla tutkimuksilla on kuitenkin pyritty osoittamaan, että eläinten läsnäololla on vaikutusta ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Laitosolosuhteissa eläimen on todettu lisäävän potilaiden ja henkilökunnan välistä vuorovaikutusta, helpottavan potilaiden ja heidän vieraidensa yhteyttä sekä lisäävän potilaiden keskinäistä vuorovaikutusta. Eläinten on huomattu myös täyttävän tarpeita, jotka kohdistuvat ihmiselämässä ystävyyteen ja kumppanuuteen. Ne vähentävät yksinäisyyden tunnetta ja saavat aikaan vuorovaikutusta ennalta tuntemattomien ihmisten välillä. (Velde ym 2005: 44.)

Velden ym. (2005: 43) mukaan eläinavusteinen terapia voi olla hyödyksi toimintaterapialle esimerkiksi vuorovaikutusta, motivaatiota, sitoutumista ja keskittymistä lisäävänä tekijänä. Eläimen avulla voidaan myös vähentää esimerkiksi sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden tuottamia vaikeuksia. Terapeutin ja asiakkaan vuorovaikutussuhteen on myös todettu olevan helpompaa, kun läsnä on jokin ulkoinen aihe keskustelulle, josta voi esimerkiksi jakaa tarinoita. Jotta terapeutin tekemä eläinavusteinen terapia on yhä toimintaterapiaa, tulee intervention keskittyä asiakkaalle merkitykselliseen ja asiakkaan elämänlaatua parantavaan toimintaan. Eläimen omistaminen, hoitaminen ja sen kanssa vuorovaikuttaminen ovat potentiaalisia merkityksellisiä toimintoja. Eläintoimintojen käyttäminen toimintaterapiassa vaatii terapeutilta alansa asiantuntijuuden mukaista interventiosuunnitelmaa sekä dokumentaatiota. Tämän lisäksi terapeutin tulee tietää, miten hyödyntää eläintä tarkoituksenmukaisesti.

2.3 Toimintaterapiasuhte monen tekijän summa

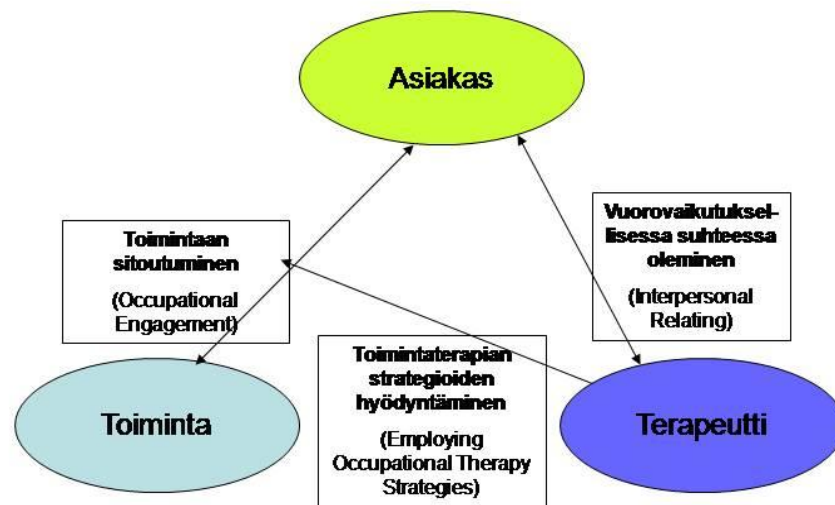
Mönkkönen (2007: 18, 87) kuvaa kirjassaan sosiaali- ja terveysalan asiakastyön vuorovaikutuksen kehitystä asiantuntijakeskeisyydestä asiakaskeskeisen lähestymistavan kautta nykyään vallalla olevaan dialogisuuteen. Asiantuntijakeskeisessä vuorovaikutuksessa tyypillistä on työntekijän tapa luokitella asiakkaan tilannetta ja määrittellä auttamis- ja hoitamistoimenpiteitä yksipuolisesti tai asiakasta kuulematta. Asiakaskeskeisessä vuorovaikutuksessa puolestaan asiakkaan mielipiteet asetetaan etusijalle, mikä saattaa johtaa työntekijän oman vastuunkantajan ja vaikuttajan roolin hämärtymiseen. Dialogista asiakastyötä sen sijaan kuvaa se, että vuorovaikutussuhteessa on kaksi tasavertaista osapuolta, jotka yrittävät yhdessä määrittää tilannetta ja löytää asioihin ratkaisua. Dialogisuudessa asiakassuhde nähdään molemminpuolisen ymmärryksen rakentamisena, jossa edetään molempien osapuolten ehdoilla toinen toistaan kunnioittaen. Mönkkönen (2007: 120–121) kuvaa dialogisen asiakastyön yhteydessä myös yhteistoimintaa,

johon päästään kun osapuolten välillä vallitsee luottamus, kunnioitus ja ystävyys. Dialogisuutta voi nähdä myös Harran (2005) ajattelun taustalla. Harra (2005: 22, 121) kuvaa esimerkiksi terapeutin yhteistoiminnan ehdoissaan kahdensuuntaista vuorovaikutusta, jossa tilanteen välttämättömänä ehtona on toimijoiden erillisuus. Myös terapiasuhteessa pitäisi erilaisuuden korostamisen sijasta pyrkiä ennen kaikkea osapuolten väliin tasa-arvoon ja ystävyyteen.

Terapiasuhte on aina ajankohtainen ja läsnä toimintaterapiassa. Kuten Price (2009: 328) kirjoittaa, on olemassa monenlaisia ammatinharjoittajia jotka luovat suhteen asiakaksiinsa, mutta useimmissa niistä ihmisten välinen suhde jää toisarvoiseksi, pinnalliseksi ja perustuu pitkälti tiedonsaantiin. Toimintaterapeuttien kohtaamat asiakkaat puolestaan ovat usein käymässä läpi merkittäviä elämänmuutoksia ja vaativat siten paljon henkilökohtaisempaa huomiota. Toimintaterapeuttien odotetaan nopeasti luovan terapiasuhteen, jossa ovat läsnä empatia ja halu auttaa asiakasta läpi terapiaprosessin, myös silloin kuin asiakkaalla itsellään ei ole voimia siihen. Palmandottir (2006: 394–395) kirjoittaa artikkelissaan tutkimuksesta, jonka mukaan kuntoutujat pitivät ensisijaisen tärkeänä terapeutin ja asiakkaan välistä terapiasuhdetta, vasta sen jälkeen terapian sisältöä tai terapeutin teknistä osaamista. Tutkimuksissa kävi myös ilmi, että asiakkaat antavat suurta arvoa terapiasuhteelle ja ovat pettyneitä, mikäli terapeutti ei huomioi heitä yksilöinä. Colen ja McLeanin (2003: 33) mukaan toimintaterapeuteilta vaaditaan yhä enenevässä määrin tehokkuutta, jotta lisääntyvään asiakasmäärään pystytään vastaamaan. Tällaisessa muutoksessa terapeuttien on löydettävä yhä uusia keinoja terapiasuhteen luomiseen, ylläpitämiseen ja lopettamiseen.

Terapiasuhte on toimintaterapiaprosessin aikana terapeutin ja asiakkaan välille kehittyvä suhde, joka voimauttaa asiakasta ja mahdollistaa häntä saavuttamaan asetetut tavoitteet (Hagedorn 2000: 312). Taylorin (2008: 46) mukaan toimintaterapiasuhte on osa koko toimintaterapiaprosessia (kuvio 1). Terapiasuhte tarjoaa perustan, jolle terapeutin ja asiakkaan kumppanuus voi rakentua ja se on muutoksen käynnistävä tekijä. Terapiasuhteen rakentaminen toisen henkilön kanssa on luova prosessi, joka vaatii molemminpuolista ymmärrystä, luottamusta, kunnioitusta ja yhteistä näkemystä siitä, mihin terapiaprosessilla pyritään asiakkaan tapauksessa. Vuorovaikutustekijät, jotka mahdollistavat kahden henkilön terapiasuhteen rakentumisen, eivät ole vaistomaisia tai automaattisia vaan vaativat molemminpuolista halua, valppautta, huomiota ja vastaanottavuutta. (Price 2009: 329.) Harran (2005: 120, 125–126) mukaan terapiasuhteessa kah-

den toisistaan erillisen toimijan toiminta voi hetkellisesti muuttua yhteistoiminnaksi. **Terapeuttisessa yhteistoiminnassa** kaksi persoonaa yhdistyy toiminnassa saman tekemiseen, roolit häipyvät taka-alalle ja toiminnan luonne muuttuu. Terapeuttinen yhteistoiminta ei kuitenkaan ole pelkästään yhdessä tekemistä vaan se on myös ymmärryksen lisäämistä ja sen käyttämistä toiminnassa.

KUVIO 1. IRM-mallissa (A Model of Intentional Relationship) asiakkaan ja terapeutin välinen suhde nähdään osana koko toimintaterapiaprosessia (Taylor 2008: 46).

Toimintaterapeutti on kuntoutusalan ammattilainen ja hänen kiinnostuksensa kohteena on asiakkaan toimintakyky ja siihen liittyvät tekijät asiakkaan elämässä. Toimintaterapeutti tekee yhteistyötä eri alojen asiantuntijoiden kanssa tukeakseen asiakkaan toimintamahdollisuuksia niissä päivittäisissä toiminnoissa, jotka asiakas kokee tärkeimmäksi sen hetkessä elämäntilanteessaan. (Launiainen –Lintula 2003: 8.) Toimintaterapeutin käytännöntyötä ohjaavat toimintaterapian omat viitekehykset ja mallit (Kielhofner 2002: 3). Toimintaterapeutti voi vaikuttaa myös laajemmin yhteiskunnan tuottamien palvelujen ja ympäristöllisten olosuhteiden kehittämiseen. Toimintaterapeutti-

ammattinimikettä voivat käyttää toimintaterapeutin tutkinnon suorittaneet henkilöt. (Launiainen –Lintula 2003: 8.) Työssämme käytämme toimintaterapeutista nimitystä terapeutti, sillä olemme huomanneet, että näin tehdään myös alan kirjallisuudessa.

Toimintaterapian **asiakas** voi olla yksilö, ryhmä tai yhteisö (Opetusministeriö 2006). Asiakkaan vammat voivat olla fyysisiä, kognitiivisia, psyykkisiä ja/tai psykososiaalisia ja ne vaikuttavat hänen kykyynsä toimia jokapäiväisessä elämässä (Hussey – Sabonis-Chafee – O'Brien 2007: 6). Toimintaterapian asiakas on tasa-arvoinen kumppani, joka osallistuu työskentelyyn ja omien tavoitteidensa määrittelyyn tavoittelemansa elämänlaadun suuntaisesti (Opetusministeriö 2006).

Toiminnan muoto käsittää Nelsonin ja Jepson-Thomasin (2003: 90–95, 111) mukaan fyysisen ja sosiokulttuurisen ulottuvuuden, sen kaiken mikä on yleisesti ja välittömästi läsnä toiminnassa, eli **toimintaympäristön**. Fyysinen ulottuvuus on fyysinen toimintaympäristö, johon kuuluvat tilat ja materiaalien ominaisuudet. Myös valo, äänet, aika ja muiden ihmisten fyysinen läsnäolo kuuluvat fyysiseen ulottuvuuteen. Sosiokulttuurinen ulottuvuus käsittää sosiaalisen normiston kulttuurisessa ympäristössään, kuten esimerkiksi roolien mukaiset tavat ja puhutun kielen. **Toiminnan suoritus** on aktiivista toiminnan muodon toteuttamista sen asettamassa kontekstissa. Kielhofnerin (2008: 123–124) mukaan toimintaan sitoutuminen syntyy yhtenäisistä ja merkityksellistä toiminnan muodoista, jotka herättävät toimijassa syviä tunteita, sitoutumista ja pitkäjänteisyyttä sekä johtavat säännölliseen osallistumiseen. Toimintaan sitoutuminen myös yhdistää samaa toimintaa tekeviä ihmisiä.

Työssämme käsittelemme toiminnan muotona **hevostoimintoja**, joista tarkemmin hevosen harjaamista. Käsitämme **hevosen välineenä**, jota tarvitaan toiminnan muodon suorittamisessa. Haluamme kuitenkin painottaa, että hevonen ei ole kuten mikä tahansa terapiaväline, vaan elävä, tunteva, reagoiva ja vuorovaikutuksessa oleva olento. Toimintaympäristönä hevostoiminnoissa on talliympäristö.

3 TERAPEUTTINEN YHTEISTOIMINTA

Vuonna 2005 Tampereen Yliopiston Informaatitieteiden tiedekunnasta valmistunutta liseniaattityössä ”Harkittu toiminta. Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdoista.” Harra etsii hyvään elämään tähtäävän terapeuttisen yhteistoiminnan ehtoja. Hän tutkii Aristoteleen hyve-etiikkaa ja reflektoi omia kokemuksiaan aikuisten neurologisissa toimintaterapiatilanteissa. Tutkimuksen tuloksena ovat paljastuneet terapeuttisen toiminnan ehdot. (Harra 2005: 3–4.) Tällä hetkellä Harra valmistelea aiheesta myös tohtorin väitöskirjaa.

Harran tutkimuksen teoreettisena ja metodisena perustana on Aristoteleen käsitys ihmisen olemuksesta ja toiminnasta. Aristoteleen tutkimuksessa keskeistä on ollut yksittäisten analysoitavien osien lisäksi osien välisten suhteiden ja yhteistoiminnan etsiminen. Myös Harra näkee toiminnan jonkinlaiseksi välissä olevaksi ilmiöksi, joka voi erottaa sekä yhdistää ihmisiä toisiinsa tai toisistaan, kuten myös ihmisiä ja ympäristöä. (Harra 2005: 3–4.)

Harran (2005) mukaan terapeuttisen yhteistoiminnan kuusi ehtoa ovat: 1) Ennakointi, 2) Vuorovaikutus, 3) Toimijoiden välinen yhteys, 4) Roolien vaihtelu, 5) Välineiden merkitys ja 6) Toiminnan luonne.

Työssämme keskitymme tarkastelemaan toimintaterapiasuhdetta näiden kuuden ehdon avulla, sillä mielestämme se on opinnäytetyön laajuuden kannalta mielekästä. Harra (2005) on nostanut tutkimuksessaan esiin kuusi varsinaista ehtoa vaikka nimeääkin niiden lisäksi myös muita terapeuttisen yhteistoiminnan kannalta tärkeitä tekijöitä, joita ovat ystävyys, käytännöllinen harkinta ja oikeudenmukaisuus.

Ystävyys on sitä, että molemmat osapuolet pyrkivät tekemään toisilleen hyvää ja suhteen mittana on tekijän tarkoitus, eivätkä sen tuottamat tulokset tai vaikutukset. Ystävyys on myös yksi ehto yhteistoimintaan, sillä ystävyys on Aristoteleelle yhteistoiminnan hyve ja monimuotoinen yhteistoiminnan ehto. Vaikka terapiasuhteessa päästään harvoin täydellisen ystävyteen, voidaan terapiasuhteessa kuitenkin tähdätä täydellisen ystävyden ehtoihin, joita ovat samanarvoisuus, miellyttävyys, hyödyllisyys, luottamus ja oikeudenmukaisuus. (Harra 2005: 121.) Käytännöllisellä harkinnalla Harra (2005:

119) tarkoittaa realismia tämän hetkisen tilanteen suhteen, jotta jokainen voisi löytää omat toimintamahdollisuutensa ja valita mahdollisimman hyvät keinot muuttuvissa olosuhteissa. Käytännöllisen harkinnan tarkoituksena onkin siis minimoida sattumanvaraisuutta. Oikeudenmukaisuus on yhteisölliseen toimintaan liittyvä hyve, jota on sekä luonteenpiirteensä että luonteen hyveenä. Tarkasteltaessa oikeudenmukaisuutta Aristoteleen ajatuksena ei ole vain, että joku on jotakin, vaan että joku on jotakin suhteessa toisiin. (Harra 2005: 63.)

3.1 Ennakointi

Kielhofner (2008: 14) määrittelee ennakkoinnin huomio- ja reagoitiprosessiksi, joka kohdistuu potentiaaliseen toimintamahdollisuuteen. Kohtaamme jatkuvasti välittömiä ja tulevia toimintamahdollisuuksia. Se kuinka ennakoimme näissä tilanteissa, on suorassa vuorovaikutuksessa siihen, kuinka havainnoimme ympäröivää maailmaa. Ennakointi vaikuttaa myös siihen, miten toimimme erilaisten toimintamahdollisuuksien tullessa kohdallemme. Ennakoidessamme huomioimme aina mitä aiomme tehdä tulevaisuudessa.

Harran (2005: 21, 118–119) mukaan terapiatilanteiden muutokset vaativat terapeutilta jatkuvaa ennakkointia. Jotta ennakoiminen on mahdollista, tulee terapeutin olla herkkänä huomioimaan tilanteen erityispiirteitä ja muutoksia. Herkkyyden tulee olla jatkuvaa ja aiempi reflektoitu kokemus auttaa terapeuttia pyrkimyksissään. Aina jää kuitenkin jotakin huomioimatta. Piercen (2001: 254) mukaan tilanteen erityispiirteiden ja muutoksien huomioiminen mahdollistuu, kun toimintaterapeutti suunnittelee toiminnalle tarpeelliset puitteet. Puitteita luodessaan toimintaterapeutin tulee ymmärtää toimintaa kokonaisuudessaan, kuten toiminnan spatiaalisia ulottuvuuksia, ajallista kontekstia ja sosiokulttuurisia ulottuvuuksia.

Kun toimintaterapeutti on luonut optimaaliset puitteet toiminnalle, voi asiakas toimia itselleen ominaisella tavalla erilaisissa terapiatilanteissa. Vuorovaikutuksessa ollessaan asiakkaasta tulee esiin erilaisia käyttäytymisiä, tunteita ja reaktioita, jotka ovat asiakkaalle tyypillisiä tai tilanteen aikaansaamia. On perusteltua erottaa, onko asiakkaan käytös hänelle tyypillistä vai esimerkiksi hänen vammastaan tai terveydentilastaan johtuvaa, sillä erilaiset lähtökohdat määrittävät myös terapeutin reaktioita vuorovaikutuksessa. Tyypillisiä henkilökohtaisia piirteitä ovat esimerkiksi asiakkaan tapa kommunikoida,

kyky luottaa, kontrollin tarve sekä muutokseen, haasteisiin ja epäonnistumisiin reagoiminen. (Taylor 2008: 99–101.)

Asiakkaan ennakointia ohjaavat hänen henkilökohtaiset piirteensä ja mieltymyksensä (Taylor 2008: 99). Kielhofnerin (2008: 46) mukaan mielenkiinnon kohteet, arvot ja tunte henkilökohtaisista vaikuttamisen mahdollisuuksista vaikuttavat havaintoihimme. Huomaamme ne toiminnan mahdollisuudet joista pidämme ja joihin tunnemme itse pysyvämme sekä ne, jotka olemme velvoitettuja tekemään. Ne ovat myös osallisena siinä, millaisena näemme mahdollisuutemme erilaisiin toimintamahdollisuuksiin, joita kohtaamme.

Harran (2005: 21, 118–119) mukaan myös asiakkaan tulee olla tietoinen toimintasuunnitelmasta. Yhteinen ennakointi on mahdollista, jos tehtävä käydään läpi yhdessä ennen toiminnan aloittamista sekä tehdään toimintaa koskevat sopimukset ja valinnat. Ilman molemminpuolista ennakointia ei yhteistoiminta ole mahdollista, sillä tällöin toinen toimijoista ei pysty osallistumaan tilanteen hallintaan ja hänen osakseen jää toisen valintoihin alistuminen tai kapina. Myös Kielhofnerin (2008: 191) mukaan keskustelua tarvitaan varsinkin silloin, kun terapeutilla ja asiakkaalla on erilaiset näkemykset yhteisistä asioista. Keskustelu on tärkeää, sillä ilman sitä asiakkaan näkökulma saattaa jäädä terapeutin tai palvelun tarjoajan näkemysten varjoon.

3.2 Vuorovaikutus

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan monitasoista viestintää ja kommunikaatiolla puhuttua kieltä (Korpijaakko-Huuhka – Lonka 2000: 5). Ihmiset kommunikoivat keskenään sekä sanallisesti että ilmeiden ja eleiden avulla tulkiten niiden antamia vihjeitä. Vihjeet voivat olla sanattomia, kuten asennot, katsekontaktit, ilmeet ja eleet tai verbaalisia, kuten puhenopeus, kommentit, sivuhuomautukset, puheen katkeaminen ja aloittaminen. (Hagedorn 2000: 98–99.) Harran (2005: 22) mukaan vastavuoroisen kommunikaation haasteena voivat olla vaikeudet kommunikaatiossa tai itseilmaisussa. Tällöin vuorovaikutukselta vaaditaan odottamista, keskittymistä sekä uusien menetelmien tukemista ja vahvistamista. Kun sanat puuttuvat, on aistien valppaus tärkeämpää. Aistien kautta välittyvät esimerkiksi ilmeet, eleet, äänenpainot, läheisyys ja kosketus, mutta niiden avulla kuuluksi tuleminen vaatii hiljentymistä ja puhumattomuutta.

Toimintaterapeutilta odotetaan hyviä sanallisia ja sanattomia kommunikaatiotaitoja. Hänen tulee esimerkiksi osata esittää asiansa selkeästi ja tilanteeseen sopivalla tavalla. Jos asiana on ohjeiden antaminen, on erityisen tärkeää, että puhuja osaa välittää tarkan asiasisällön. (Hagedorn 2000: 100–101.) Kuuntelu on tärkeä osa vuorovaikutusta ja asiakaslähtöistä toimintaterapiaa (Sumsion – Law 2006: 156). Taylorin (2008: 162) mukaan terapeuttisessa kuuntelussa on kyse siitä, että terapeutti koettaa kerätä mahdollisimman paljon tietoa asiakkaasta kasvattaakseen ymmärrystään hänestä. Sen tavoitteena on niin paljon kuin mahdollista tarjota vahvistusta ja tukea asiakkaan omille näkökulmille ja tarkoituksenmukaisille terapian tavoitteille. Hagedornin (2000: 102) ja Taylorin (2008: 165) mukaan aktiivinen kuuntelu on keskittymistä kuulemaan asiakkaan kertomusta, tärkeiden asioiden muistamista sekä harkinnanvaraista asiakkaan kertomuksen kommentointia. Kuuntelu voi olla myös strategisempaa, jolloin terapeutti tekee summauksia asiakkaan puheista, joiden tarkoituksena on selventää ja korostaa sitä, mitä asiakas on sanonut.

Terapeuttisen vuorovaikutuksen ehtona on sen kahdensuuntaisuus (Harra 2005: 22). Dialoginen vuorovaikutus voidaan nähdä vastavuoroisena suhteena, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toinen toisiinsa ja pyrkimyksenä on yhteisen ymmärryksen rakentuminen. Täydellistä yhteisymmärrystä dialogisuudessa ei voida koskaan saavuttaa, sillä vuorovaikutuksen osapuolet tulkitsevat asioita aina oman henkilöhistoriansa kautta. Tasavertainen suhde ja keskusteluyhteyksien luominen ovat yhä keskeisempiä tekijöitä asiantuntijakeskeisen ongelmien analysoinnin tai ainoastaan asiakkaan asemaan asettuvan asiakaskeskeisen lähestymistavan sijaan. (Mönkkönen 2002: 37–38, 45–48.)

Nauru on yksi vuorovaikutuksen ja yhdessäolon muoto ja vahva side terapiassa, koska se yhdistää toimintaan osallistujia. Nauru syntyy esimerkiksi liikkeestä, äänenpainosta, asennosta tai tilanteesta. Nauru yhdistää naurajat toisiinsa sekä eristää muut ulkopuolelle ja sen avulla voidaan myös lähestyä toista. Yhteinen nauru myös vapauttaa ja rentouttaa tilannetta, mutta yksinäisellä naurulla on toisenlainen luonne ja se voi sisältää riskin. Nauru muuttaa tilanteeseen liittyviä asemia ja toiminta saa uuden muodon, sillä sen avulla mitätöidään, siirretään syrjään, suljetaan jotain pois sekä avataan uusia toimintamahdollisuuksia. Naurun avulla voidaan ottaa etäisyyttä. Nauru poikkeaa hymystä, sillä sen taakse eivät välttämättä kuulu hymyyn liittyvät mielihyvä ja tyytyväisyys. Hymy on sisäänpäin suuntautunut hiljainen itsensä ilmaisemisen keino, kun taas nauru suuntautuu ulospäin. Naurun on tarkoitus tulla kuulluksi ja huomioduksi. (Harra 2005: 22, 120.)

3.3 Toimijoiden välinen yhteys

Ihmisen suurin tuntoelin on iho, joka välittää tietoa hermojärjestelmälle ympäröivästä maailmasta. Iho rekisteröi lämmön, kylmän, paineen, kosketuksen ja kivun. Ihon kautta saamamme tiedon avulla saamme käsityksen ympäristöstä ja pystymme sopeutumaan siihen. (Uvnäs-Moberg 2007: 113–114.) Lehtisen – Haapalan – Dahlströmin (1993: 12) mukaan kosketuksen voimasta riippuen ihminen erottaa paljon erilaisia aistimuksia kuten paineen, sivelyn, kutinan ja värähtelyn. Kosketusaistia voidaan pitää tuntoaistin passiivisena osatekijänä. Tuntoaisti välittää tietoa esineistä, kuten niiden muodosta sekä koosta. Samalla kosketusaisti heijastaa organismin herkkyyttä vuorovaikutuksessa vastaten paineen vaihteluihin. Kosketus- tai lämpöreseptoreja aktivoivat ärsykkeet saavat aikaan edellä mainittujen aistimusten lisäksi myös muunlaisia vaikutuksia kuten rauhoittumista ja hyvinvointintunnetta. (Uvnäs-Moberg 2007: 113–114.)

Harran (2005: 23, 122; 2009) mukaan yhteinen liike ja yhteinen toiminta ovat edellytyksenä kehojen terapeuttiseen kosketukseen. Kokiessaan kosketuksen, liikkeiden ja lihasten jännitteiden vaihtelun henkilön aistiminen vahvistuu ja hänen tuntemuksensa omasta kehostaan suhteessa vallitsevaan ympäristöön sekä toiminnan ohjaukseen kasvaa. Monesti kosketus ja sen hyödyntäminen on tärkeä osa toimintaterapiaa. Kosketus on tärkeä niin mielen kuin kehonkin kuntoutumisessa ja sisältää henkilökohtaisia merkityksiä asiakkaalle. Kosketus on usein mielletty vuorovaikutuksen edistäjänä sekä väliinään osoittaa herkkyyttä ja välittämistä asiakkaille. Kosketukseen sisältyy riskejä, sillä se voi olla asiakkaalle voimakas, intiimi ja henkilökohtainen kokemus. (Taylor 2008: 189.) Terapeutin tulee kysyä asiakkaalta lupa koskettamiseen ja kertoa milloin ja miksi koskettaa asiakasta (Hagerdorn 2000: 98).

Harran (2005: 23, 122; 2009) mukaan terapiassa toimijoiden kehot ovat kosketuksessa toisiinsa. Tuo kosketus on jossakin määrin jatkuvaa eikä yhteys katkea terapian aikana. Yhteys korostuu, kun toimijat ja heidän kasvonsa ovat vierekkäin, kehot ovat kosketuksissa toisiinsa ja katseet kohtaavat vain hetkeksi. Kasvokkain oleminen ennakoi, jatkaa ja korvaa kosketusta, tällöin kehot eivät välttämättä ole kosketuksessa toisiinsa. Kasvokkain oltaessa sanallinen viestintä on rajallisempaa ja puheen ja katseen merkitys vähenee kehojen kosketuksen tihentyessä. Kehojen yhteys ei siis rajoitu vain aistimisen herkistymiseen.

3.4 Roolien vaihtelu

Roolilla tarkoitetaan ammatin tai sosiaalisen roolin mukaista käytöstä. Tietyt normit ja odotukset määrittävät rooleja, mutta ne määräytyvät myös osittain sen mukaan, miten ihmiset tulkitsevat roolejaan. Sosiaalisilla rooleilla voidaan määrittää sukulaisuussuhteita tai yleisiä kulttuurillisia ja sosiaalisia konsepteja kuten eläkeläinen, potilas, tai opiskelija. Roolit vaikuttavat henkilön käsitykseen omasta identiteetistään. Identiteetti ja arvot puolestaan vaikuttavat siihen, miten ihminen toimii eri rooleissa. Toimintaterapeutit ovat itse roolin sijaan kiinnostuneempia siitä, mitä henkilön olisi tehtävä täyttääkseen tietyt rooliodotukset. (Hagedorn 2000: 27.)

Harran (2005: 21) mukaan roolit liittyvät terapiatilanteessa osallistujien asemiin ja tehtäviin. Myös kehon osilla on tietyt roolit, jotka vaihtelevat toiminnasta ja sen vaiheista riippuen. Tietty rooleihin liittyvä ennako-oletus on aina valmiina ja sen tulee myös täytyä. Alkuoletuksena on, että asiakkaalla on puutteita tai vajavuutta toimintakyvyssä ja terapeutilla asiantuntijan taitoja ja tietoja, joilla auttaa asiakasta. Tämä asetelma luo yhteistoiminnalle suuret haasteet, joista yli pääsemiseen tarvitaan kummaltakin osapuolelta halua ja tahtoa.

Terapeutin ja asiakkaan suhteen katsotaan perustuvan molemminpuoliseen yhteistyöhön, osallistumiseen ja kumppanuuteen (Finlay 2004: 156). Sumsionin ja Lawin (2006: 156–157) mukaan asiakaslähtöisessä toimintaterapiassa tulisi pyrkiä asiantuntijuudesta kumppanuuteen. Asiakaslähtöisessä toimintaterapiassa asiakkaalla on aktiivinen rooli terapian tavoitteiden asettelussa, kun taas terapeutilla on asiantuntijuutta, jolla viedä asiakkaan kuntoutumisprosessia eteenpäin. Kumppanuus vaatii pyrkimystä tasa-arvoon, joustavuutta ja oivallusta sille, että suhde saattaa muuttua.

Harran (2005: 22, 119–120) mukaan toiminnan luonne voi muuttua yhteistoiminnaksi, kun roolit sivuutetaan. Tällöin roolien mukainen käyttäytyminen loppuu ja toimijat paljastavat persoonallisen identiteettinsä toiminnan ja puheen kautta. Toiminnan aikana saattaa tapahtua ennakoimatonta uppoutumista ja lumoutumista, josta voi seurata toiminnan luonteen muutos. Yhteistoiminnassa on kyse kahden ihmisen hetkellisestä yhdistymisestä toiminnassa, saman tekemisestä. Samanlaisten intressien aikaansaama yhteinen toiminta saa aikaan suhteen, jossa toimijat toimivat ja puhuvat toisilleen.

3.5 Välineiden merkitys

Piercen (2001: 254) mukaan länsimaissa materiaallinen kulttuuri on keskeinen vaikuttaja toiminnalliseen luonteeseemme. Me ilmaisemme itseämme esineiden, kuten vaatteiden, laitteiden, lelujen, ruuan, lääkkeiden ja erilaisten kommunikaatiolaitteiden avulla. Tilat, välineet ja tuotteet voivat ilmaista myös identiteettiämme ja ihmiset monesti kiintyvät niihin syvästi. Myös Kielhofnerin (2008: 88–89) mukaan ihmiset ympäröivät itsensä välineillä, jotka vaikuttavat heidän tapoihinsa kiinnostua sekä toimia ja siten vaikuttavat siihen, keitä he ovat. Välineiden merkitys on usein suurin silloin, kun niihin liittyy jokin tärkeä kokemus, saavutus tai yhteys läheisiin. Välineiden symbolinen merkitys vaikuttaa siihen, miten niitä käytetään. Piercen (2003: 160) mukaan symbolisia arvoja ja merkityksiä sisältävät välineet viestittävät siitä, millainen ihminen on kyseessä, millainen hänen historiansa on ja mikä hänelle on tärkeää.

Harran (2005: 23, 124) mukaan terapiatilanteessa välineiden merkitys on moniulotteinen. Välineet korostavat tehtävän päämääräsuuntautunutta luonnetta, jossa tärkeää on tehokkuus ja halutun aikaansaaminen. Välineiden tarve ja merkitys kasvavat, kun toiminnan päämääränä on valmistaa jotakin. Tehtävän tekeminen mahdollistuu, kun välineistä saadaan kunnon ote ja niillä pystytään tekemään asianmukaisia liikkeitä.

Kun asiakas ei kykene käyttämään motoriikkaansa tarvittavalla tavalla, terapeutti antaa asiakkaalle fyysistä tukea. Hän tukee asiakasta omalla kehollaan niin, että asiakas saa suoritetuksi toiminnan muodon tai sen jonkin vaiheen. (Kielhofnerin 2008: 194.) Harran (2005: 23, 124–125) mukaan terapeutista tulee kuntoutujan tahdon jatke, kun terapiassa käytetään välineitä. Terapeutti ohjaa välineiden käytön ja tehtävän päämäärän edellyttämät liikkeet loppuun tai tekee asiakkaan kanssa sellaiset asiat yhdessä, mihin tämä ei yksin pystyisi. Liikkeeseen tottuminen ja välineiden käytön oppiminen saa aikaan turvallisen rytmin, joka kasvattaa keskittymistä ja tekemiseen uppoutumista. Rytmii saa ajan, paikan ja muut ihmiset menettämään merkityksensä ja johtaa hetkellisesti terapeutiseen yhteistoimintaan uppoutumiseen. Muutokset edellyttävät toimijalta pysähtymistä, puhetta sekä uuden ja toisenlaisen toiminnan aloittamista.

Harran (2005: 23) kuvaamaa liikkeen rytmin aikaansaamaa keskittymistä ja tekemiseen uppoutumista voidaan verrata flow-ilmiöön. Csíkszentmihályin (2005: 22, 113) mukaan flow-ilmiöllä tarkoitetaan sitä, miten ihmiset kuvaavat mielentilaansa silloin, kun tietoisuus on sopusointuisessa järjestyksessä ja ihminen haluaa tehdä sitä mitä tekee asian itsensä tähden. Flow-ilmiössä henkilöllä on tunne siitä, että hänen taitonsa riittävät kohtaamaan haasteet tavoitteisiin suuntautuvassa, sääntöjen rajoittamassa toiminnassa. Toiminta antaa henkilölle koko ajan selkeää palautetta siitä, kuinka hän suoriutuu tehtävästään. Toiminnan aikana henkilön keskittyminen on niin intensiivistä, ettei hän huomaa epäoleennaisia asioita tai ongelmia. Myös tietoisuus itsestä katoaa ja aikakäsitys muuttuu. Erotuksena Csíkszentmihályin (2005) flow- ilmiössä ja Harran (2005) yhteistoimintaan uppoutumisessa on kuitenkin se, että flow voidaan kokea yksin tai ryhmässä, kun taas Harran kuvaamaan yhteistoimintaan uppoutumiseen tarvitaan aina kaksi henkilöä. (Harra 2008.)

3.6 Toiminnan luonne

Harran (2005: 24, 125) mukaan terapiatilanteissa toiminnat voivat olla monen luonteisia, eivätkä kaikki niistä ole välttämättä terapeutteja. Päämäärärationaalisessa toiminnassa pyritään valmistamaan jotakin. Toiminnoissa, jotka sisältävät itsessään toiminnan päämäärän, on tärkeää, että haluttu asiantila saadaan tavoitettua tai tuote tehtyä tekemällä asioita käytännössä. Päämäärärationaalisuuden ohjatessa toimintaa tulokset arvottavat tehtävää, jolloin sen mielekkyys saattaa kärsiä. Päämäärärationaalisuus voi näkyä myös toteutukselle asetetuissa tavoitteissa. Tehtävän luonne ei kuitenkaan automaattisesti sulje pois sen mielekkyyttä, eikä terapeutin yhteistoiminta ole suoraan riippuvainen siitä. Mikään toiminta ei siis ole itsessään terapeutista eikä terapeutin yhteistoiminta ole riippuvainen tehtävän yleisestä luonteesta. Terapeutisuus pitää luoda yhä uudelleen jokaisessa tilanteessa ja kyse on enemmänkin siitä, miten toimitaan yksittäisessä tilanteessa.

Saadakseen toiminnasta terapeutista tulee terapeutin tuntee sekä asiakas että käytettävä toiminta. Terapeutin tulee selittää asiakkaalle toiminnan terapeutin merkitys, jos se ei ole ilmeinen. (Hussey ym 2007: 220.) Toiminnan analyysi ja sen tarkoituksenmukainen käyttäminen mahdollistavat myös yhteistoiminnan. Salo-Chydeniuksen (2004: 35) mukaan toimintaterapeutin hyödyntäessä yhdessä suunniteltua toimintaa tavoitteellisesti ja tietoisesti on yhteistoiminnan rakentuminen mahdollista.

Toiminta on vuorovaikutusta henkilön kehityksellisen rakenteen, toiminnan yksilöllisten merkitysten ja tarkoitusten sekä toiminnan muodon ja toiminnan suorituksen välillä. Sensomotoriset, kognitiiviset sekä psykososiaaliset piirteet ja taidot muodostavat henkilön kehityksellisen rakenteen. Ne vaikuttavat muun muassa siihen, miten henkilö motivoituu toimintaan. Kehityksellinen rakenne vaikuttaa henkilön antamiin merkityksiin ja tarkoituksiin ja se muuttuu jatkuvasti toiminnan myötä. Ihminen luo toiminnalle merkityksiä tulkitsemalla aiempia kokemuksiaan toiminnan muodosta. Se on eletty ja koettu kokemus. Tarkoitus toiminnalle suuntaa tulevaan ja voi syntyä vasta merkityksen muodostumisen jälkeen. Henkilö muodostaa toiminnalle oman henkilökohtaisen tarkoituksen, johon vaikuttavat hänen kehityksellinen rakenteensa ja toiminnalle antamat merkitykset. Tarkoituksia voi olla sekä lyhyelle että pitkälle ajalle. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 90, 99–104, 106–109.)

4 AINEISTONKERUU JA ANALYSOINTI

Aineistonkeruulla ja analyysillä lähdimme selvittämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) Miten terapeutin yhteistoiminnan ehdot soveltuvat sellaisen toimintaterapiasuhteen tarkasteluun, jossa on mukana hevonen? 2) Miten hevosen läsnäolo vaikuttaa toimintaterapiasuhteeseen?

4.1 Havainnointi

Aineistonkeruumenetelmiksemme valitsimme havainnoinnin ja teemahaastattelun. Tuomin ja Sarajärven (2002: 84) mukaan havainnoinnin ja haastattelun yhdistäminen on monesti hedelmällistä. Havainnointi voi kytkeä myös muita aineistonkeruumenetelmiä paremmin saatuun tietoon, sillä havainnoissa asiat nähdään ikään kuin oikeissa yhteyksissään. Järvisen ja Järvisen (2004: 154–155) mukaan havainnointi on tutkijan suorittamaa tietojen keruuta, jossa tutkija merkitsee havaintonsa muistiin. Tutkija käyttää havainnoinnissa omaa persoonaansa tietojen keruun instrumenttina. Tutkijan tärkeänä tavoitteena on saavuttaa tutkittavien luottamus ja pysyä ehdottoman puolueettomana suhteessa tutkimusryhmän kaikkiin ryhmiin. Havainnoinnin vahvuutena on mahdollisesti uusi näkökulma, jota terapiatilanteessa mukana oleva henkilö ei itse havaitse (Tuomi - Sarajärvi 2002: 84).

Keräsimme havainnointiaineiston videoimalla yhden kokonaisen toimintaterapiakerran. Havainnointi tapahtui helmikuun 2009 alussa Tuulen Tallilla Järvenpäässä, missä terapiaratsu- Ed asuu. Terapiakerta kesti noin tunnin. Videointi tapahtui tilanteen mukaan karsinassa ja sen edessä käytävällä. Ennen kuvaamista suunnittelimme mahdollisimman hyvät kuvakulmat ja kävimme läpi tulevien toimintojen järjestyksen Jokisen kanssa, jotta pystyimme ennakoimaan tapahtumia ja takaamaan mahdollisimman hyvän aineiston laadun.

Olimme etukäteen toivoneet, että kyseisellä terapiakerralla hoidettaisiin hevosta ja että toiminta olisi sellainen, jossa mukana olisivat kaikki kolme; eli terapeutti, asiakas ja hevonen. Muita ennakkotoivomuksia terapiakerralla tehtävien toimintojen suhteen meillä ei ollut, sillä halusimme tilanteen olevan mahdollisimman luonnollinen. Luonnollisen vuorovaikutustilanteen säilyttämiseksi pyrimme olemaan videoidessamme mahdollisimman huomaamattomia ja siten olemaan vaikuttamatta läsnäolollamme tapahtumiin. Tuomin ja Sarajärven (2002: 84) mukaan havainnoidessa ilman osallistumista tutkijan ja tiedonantajien vuorovaikutustilanne ei ole tiedonhankinnan kannalta tärkeä. Tutkija on osallistumaton ulkopuolinen tarkkailija, joka voi esimerkiksi suorittaa havainnoinnin videolta.

Emme asettaneet minkäänlaisia toiveita havainnoitavan asiakkaan suhteen tai esimerkiksi sille, kuinka kauan havainnoitava terapiasuhte oli kestänyt. Tämä siksi, että työtämme ei ole suunnattu tarkastelemaan vuorovaikutussuhteita jonkin tietyn asiakasryhmän tai terapiasuhteen vaiheen osalta, vaan luomaan mahdollisimman yleistettäviä huomioita hevosen vaikutuksesta terapiasuhteeseen. Jätimme asiakkaan valinnan siis täysin Jokisen ammattitaidon ja harkinnan varaan.

Havainnoitava asiakkaamme oli 23-vuotias yksin asuva naishenkilö. Havainnointihetkellä hän oli käynyt toimintaterapiassa noin puolitoista vuotta, säännöllisesti kaksi kertaa viikossa. Asiakkaan diagnoosina on älyllinen kehitysvammaisuus ja monimuotoinen, vaikeahoitoinen, määrittämätön epilepsia. Asiakkaan kehitysvammaisuus näkyy käytännössä kognitiivisen prosessoinnin ja työskentelyn hitautena ja nopeana väsymisenä toimintaan. Myös uusien asioiden oppiminen on hänelle haastavaa. Asiakkaan toimintaan vaikuttavat visuokonstruktiiviset vaikeudet sekä tarkkaavuuden suuntaamisen ja ylläpidon haasteellisuus. Puheentuottamisessa ja ymmärtämisessä hänellä ei ole erityisiä vaikeuksia. Terapeutin ja asiakkaan yhdessä suunnittelemat tavoitteet terapialle

olivat omatoimisuus ja itsenäinen toimiminen hevosen kanssa, oman toiminnan suunnittelu, hevosen kanssa tapahtuvien päivittäisten toimintojen ja siinä tarvittavien taitojen edistäminen sekä silmän ja käden yhteistyön harjoittelu erilaisten tallitoimintojen avulla. Kaikissa tavoitteissa on lähtökohtana niiden siirtyminen talliympäristöstä myös asiakkaan arkeen. Asiakas oli saanut vaikeita epilepsia-kohtauksia vain muutamaa päivää ennen havainnointikertaamme. Hänen päällimmäisinä tunteinaan olivat pettymys tapahtunutta kohtaan ja epävarmuus omasta tilastaan. Terapiakerran keskeisenä teemana olikin asiakkaan piristäminen ja kannustaminen. (Jokinen 2009a; Jokinen 2009b.)

Terapiakerran aluksi tapasimme asiakkaan nopeasti. Jokinen ja asiakas menivät yhdessä varustehuoneeseen hakemaan tarvikkeita ja me menimme odottelemaan heitä hevosen karsinan luo, jossa itse toiminta tapahtui. Tarvikkeet haettuaan asiakas alkoi harjata hevosta ja me aloimme kuvata. Aluksi asiakas harjasi hevosta yksin hiljaisuuden vallitessa. Hiljalleen Jokinen alkoi keskustella asiakkaan kanssa ja meni mukaan hoitamaan hevosta. Suurin osa terapiakerrasta kului hevosta harjatessa erilaisilla harjoilla, välillä hiljaisuudessa ja välillä yhdessä jutustellen. Pyöritettävällä harjalla asiakas yritti saada aikaan irtoavasta hevosen karvasta karvaisia ympyröitä, joita asiakas ja Jokinen sitten yhdessä tarkastelivat. Harjauksen jälkeen asiakas laittoi Jokisen avustuksella hevoselle varusteet päälle ja talutti hevosen ulos kirpeään pakkaseen. Terapiakerran lopussa asiakas sai ratsastaa hevosella pienen lenkin. Yleensä yhdellä terapiakerralla ei tehdä niin monia toimintoja, vaan keskitytään joko hevosen hoitamiseen tai ratsastamiseen, mutta nyt asiakas sai lyhyen ratsastuslenkin ikään kuin palkinnoksi (Jokinen 2009b). Terapian loputtua asiakas kirjoitti vielä kuvauksen tapahtumista siihen tarkoitettuun vihkoon. Jokisen (2009b) mukaan asiakas jännitti läsnäoloamme jonkin verran. Hänen toimintansa se näkyi haluna suorittaa tehtävät mahdollisimman tarkasti ja hyvin. Ulkopuolisen henkilön näkökulmasta terapiatilanne vaikutti kuitenkin hyvin luonnolliselta. Myöskään terapiahevon-Ed ei häiriintynyt, vaikka pyörimme kuvaamassa sen karsinassa.

4.2 Sähköpostikysely

Tarkoituksenamme oli haastatella yhteistyökumppaniamme Anu Jokista ja tehdä haastattelu teemahaastatteluna koskien terapiakertaa, jota olimme havainnoineet. Teemahaastattelussa on määritelty etukäteen haastattelun aihepiirit ja tema-alueet. Strukturoidusta haastattelusta teemahaastattelu eroaa siten, että kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Eskola – Vastamäki 2007: 27–28.) Haastattelun teemoina olisivat

olleet Harran (2005) yhteistoiminnan ehdot. Olimme suunnitelleet katsovamme Jokisen kanssa terapiatilanteesta kuvaamamme materiaalin ja käyvämme keskustelua sen pohjalta. Jokisen aikataulujen vuoksi haastattelu-aika sovittiin opinnäytetyöprojektimme loppupuolella, mutta se peruuntui Jokisen sairastuttua. Koska uuden haastatteluajan sopiminen työn ajoissa valmistumisen kannalta oli melko mahdotonta, päädyimme lähettämään haastattelukysymykset Jokiselle sähköpostitse.

Uskomme, että havainnointivideon katsominen yhdessä Jokisen kanssa olisi ollut erityisen hedelmällistä. Tuomin ja Sarajärven (2002: 75) mukaan haastattelun etuna on juuri sen joustavuus. Haastattelijan on mahdollista toistaa kysymys, oikaista ja selventää, käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Teemahaastattelun vaihtuessa sähköpostikyselyksi yhteiselle keskustelulle ei ollut mahdollisuutta. Pyrimme kuitenkin muotoilemaan sähköpostitse lähetetyt kysymykset niin, että ne tukisivat havainnointimateriaaliamme parhaalla mahdollisella tavalla. Toimintaterapiasuhde on kuitenkin mielestämme aiheena niin abstrakti, että siitä on haasteellista tehdä kattavaa tiukasti strukturoitua kyselyä, sillä se perustuu ihmisen omiin kokemuksellisiin tulkintoihin. Tämä seikka olisi puoltanut teemahaastattelun toimivuutta työmme kannalta. Myös Hirsjärven ja Hurmeen (2001: 35) mukaan teemahaastattelu on hyvä valinta, kun halutaan korostaa sitä, että ihminen on nähtävä tutkimustilanteessa subjektina. Hänelle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti.

4.3 Aineiston käsittely

Havainnoitavan terapiakerran tallentamisen jälkeen meillä oli vuorossa aineiston analyysi, jonka teimme teorialähtöisesti. Peilasimme havaintomateriaalia työmme pääteoriaan eli Harran terapeuttisiin toiminnan ehtoihin. Vilka (2006: 81–82) jakaa aineiston analyysin kahteen eri vaiheeseen, jotka nivoutuvat toisiinsa. Ensimmäinen vaihe on pelkistäminen ja toinen vaihe on tulosten tulkinta. Havainnoimalla saatu materiaali ei ole itsessään vastaus siihen, mitä tutkitaan, vaan se on materiaalia josta tutkimus tehdään. Analysointi on havaintojen ryhmittelyä ja yhdistämistä johtolangoiksi, joista voidaan tehdä tulkinta.

Aloitimme analyysimme katsomalla useaan kertaan terapiatilanteesta kuvaamamme materiaalin, jota oli yhteensä noin 40 minuuttia. Ajoittain analyysille ongelmalliseksi osoittautuivat tallilla olevien muiden ihmisten, hevosten ja koirien aiheuttamat äänet,

jotka peittivät alleen asiakkaan ja Jokisen puheen. Epäselviä kohtia videonauhassa oli kuitenkin hyvin vähän. Tämän jälkeen kirjoitimme yksityiskohtaisen kuvauksen terapian kulusta. Pelkistimme kirjoittamamme terapiakuvauksen pienempiin kokonaisuuksiin, muutaman lauseen analyysiyksiköihin, joita tuli yhteensä 51 ja kirjoitimme ne erillisille paperilapuille. Vilkan (2006: 82) mukaan tutkimusaineistosta saadaan hallittavampaa pelkistysten avulla. Pelkistäessä tutkimusaineisto karsitaan erillisiksi karkeiksi raakahavainnoinneiksi, jonka jälkeen havaintoja karsitaan vielä yhdistämällä niitä erilaisiksi havaintojen joukoiksi. Kävimme yksitellen läpi kaikki 51 pelkistyslappua peilaten niitä Harran (2005) terapeuttisiin yhteistoiminnan ehtoihin. Pohdimme jokaisen pelkistysten kohdalla, mitkä kuudesta ehdosta näkyivät siinä ja miten. Kirjoitimme huomionsamme jälleen erillisille papereille pelkistäen ne yhden lauseen analyysiyksiköihin, joita tuli yhteensä 206. Näitä lopullisia pelkistystyyppejä tuli ennakkointiin yhteensä 41, vuorovaikutukseen yhteensä 82, toimijoiden välistä yhteyteen yhteensä 23, roolien vaihteluun yhteensä 16, välineiden merkitykseen yhteensä 17 ja toiminnan luonteeseen yhteensä 27. Lopuksi siirsimme kaikki 206 lopullista pelkistystä aineistonkeruuta varten tekemiimme taulukoihin (liite 2). Tämän jälkeen kirjoitimme auki sen, miten eri ehdot näkyivät terapiatilanteessa.

5 HEVOSEN VAIKUTUS TERAPEUTTISEEN YHTEISTOIMINTAAN

Havainnoimassamme terapiatilanteessa oli nähtävissä ennakkointia, vuorovaikutusta, roolien vaihtelua, toimijoiden välistä yhteyttä, välineiden erilaisia merkityksiä sekä toiminnan luonteen muutoksia. Myös hevosen läsnäolon vaikutus näkyi selkeästi toiminnassa.

5.1 Suunnittelu ja keskustelu turvallisuuden edistäjinä

Ennakoinnissa korostuu ison terapiavälineen tuomat vaatimukset terapian turvallisuuden takaamiseksi. Jokisen (2009b) mukaan toiminnan ensisijaisena vaatimuksena on turvallisuus, jonka edellytyksenä on luottamuksellinen ja toimiva vuorovaikutus terapeutin, asiakkaan ja hevosen välillä. Terapeutin tuki asiakkaalle ja asiakkaan turvallisuuden tunne tulee olla jatkuvaa. Toimintaterapeutti on vastuussa toiminnan turvallisuudesta ja sopivuudesta asiakkaalle. Terapeutin tulee omalta osaltaan huolehtia siitä,

että tilat ja välineet ovat asianmukaiset ja turvalliset, mutta talliympäristön turvallisuudesta ja asianmukaisuudesta vastaavat myös tallin omistajat.

Ihmisen kyky aistia ympäröivää maailmaa on yhteydessä hänen kapasiteettiinsa havaita ja liikkua sekä käyttää tilaa ja välineitä. Toiminnan spatiaaliset ulottuvuudet ovat kehollisuuteen liittyviä kokemuksia, eli se miten koemme fyysisen ympäristömme toimintamme kautta. Kokemukseen vaikuttavat esimerkiksi tila, välineet, lämpötila, valon määrä, äänet, tuoksut, muodot ja materiaalit. (Pierce 2003: 152–154.) Havainnoissamme terapiatilanteessa nämä elolliset puitteet tulivat hyvin näkyviin; harjaustilanteen aikana viereisissä karsinoissa olevat hevoset hörisivät, rouskuttivat porkkanoita ja potkivat karsinan seiniä, tallissa tuoksui säilöheinä ja hevonen, karsinaan tuli valoa ikkunasta ja käytävällä olevasta lampusta, vastakkaisen karsinan hevonen talutettiin ulkoa sisälle ja siltä riisuttiin varusteet pois, vastapäisessä karsinassa mies ja poika juttelivat keskenään, koira ulisi ja kävi välillä pyörimässä hevosen jaloissa, tallin ovi avattiin ja suljettiin.

Tallilla tapahtuvien hevostoimintojen puitteet poikkeavat siis suuresti muunlaisista terapiatiloista. Talli tarjoaa terapialle luonnollisen toimintaympäristön, johon kuuluvat oleellisena osana muut ihmiset ja eläimet sekä heidän toiminnastaan syntyvät äänet. Talliympäristö tarjoaa monipuolisen aistiympäristön tuoksuineen, äänineen ja tuntoaistimusmahdollisuuksineen. Tämä luonnollinen ympäristö vaatii kuitenkin terapeutilta joustavuutta ja kykyä sopeutua yllättäviin muutoksiin. Talliympäristössä pidettävässä terapiassa puitteet elävät ympäristön tapahtumien mukaan. Näin ollen terapeutti ei voi hallita puitteita ja vaikuttaa niihin niin hyvin kuin perinteisemmissä terapiatiloissa pidetyssä terapiassa. Terapeutti on vastuussa myös hevosen hyvinvoinnista ja siitä on tärkeää huolehtia aina ennen terapiaa (Jokinen 2009b).

Terapeutin tulee ymmärtää miten tilat ja välineet tukevat, muokkaavat ja estävät asiakkaan kokemusta toiminnasta (Pierce 2001: 254). Terapeutti voi tukea asiakkaan toimintaa sijoittumisellaan tilassa. Näin tapahtui esimerkiksi silloin, kun terapeutti osoitti antavansa tilaa asiakkaan ja hevosen väliselle vuorovaikutukselle seisomalla karsinan ulkopuolella. Terapeutti tuki asiakkaan ennakkointia seisossaan harjakopan vieressä asiakkaan tullessa vaihtamaan harjaa. Näin hän sijoittumisellaan tuki asiakkaan siirtymistä harjakopalle ja oli asiakkaan ulottuvilla, jos tämä olisi sattunut tarvitsemaan apua. Terapeutin ennakkointi näkyi myös hänen ottaessaan koiran pois karsinasta ja päästäessään

sen ulos, varmistaen näin asiakkaan työrauhan. Oman lisänsä talliympäristöön tuovat muut siellä toimivat henkilöt. Havainnoimallamme terapiakerralla vastapäisen hevosen omistaja tuli juttelemaan terapeutin kanssa. Näissä yllättävissä ja toisaalta mitä luonnollisimmissa tilanteissa toimintaterapeutin täytyy huomioida se, että asiakas ei jää keskustelun ulkopuolelle.

Jokaisella toiminnan kokemuksella on oma subjektiivinen ajallinen luonteensa, kuten toiminnan alku ja loppu, nopeus jolla toimintaa tehdään sekä sen kesto ja toistuvuus. Totutut tavat ja rutiinit helpottavat toimimista vähentämällä tarvetta jatkuvaan keskittymiseen. (Pierce 2003: 170–171, 185.) Havainnoimamme asiakas käy terapiassa säännöllisesti kaksi kertaa viikossa. Terapian kesto on tunnista puoleentoista tuntiin riippuen asiakkaan voinnista. Myös terapian rytmi vaihtelee sen mukaan, millainen asiakkaan vointi on. (Jokinen 2009b.)

Toimintakulttuuri osoittaa toimijalle esimerkiksi sen, mikä on arvokasta, miten asiat yleensä tehdään ja mitä yksittäiset toiminnat merkitsevät. Toiminnan sosiaalisia kokemuksellisia tekijöitä ovat toimijan identiteetti, ihmissuhteet ja organisaatiot. (Pierce 2003: 198–199.) Terapiatilanteen sosiokulttuurisia puitteita ovat esimerkiksi tallin ja terapian säännöt, jotka rajaavat toimintaa sen mukaan, miten tallilla ja terapiatilanteissa tulee toimia.

Asiakkaan tunteminen ja ymmärtäminen on olennaista optimaalisen terapiasuhteen aikaansaamiseksi ja asiakkaan mukavuuden tunteen lisäämiseksi (Taylor 2008: 99). Terapeutilla ja asiakkaalla on takanaan yli vuoden pituinen terapiasuhte (Jokinen 2009a). Tämä näkyi heidän tuttavallisessa ja luottamuksellisessa suhtautumisessa toisiinsa. Tunniensa asiakkaan terapeutti pystyi luottamaan asiakkaan kykyyn toimia itsenäisesti hevosen kanssa puuttumatta tilanteeseen. Terapeutti tiesi miten paljon asiakas tarvitsee kontrollia toimiessaan ja osasi siten rajata toiminnan hänelle sopivaksi. Esimerkiksi siirtymiset toiminnasta toiseen olivat hyvin strukturoituja, kun taas hevosen harjaamisen asiakas suoritti melko itsenäisesti. Terapiatilanteissa valitaankin vain se määrä eri toimintoja, kuin terapeutti uskoo olevan asiakkaalle sillä kerralla sopivaa (Jokinen 2009b). Asiakkaan tuntemisen tärkeys korostui esimerkiksi niissä tilanteissa, kun toiminta ja väline vaihtuivat. Terapeutti mahdollisti asiakkaan ennakoinnin sanallisesti ja konkreettisesti näyttämällä miten välinettä käytetään, joten asiakkaan oli helpompi siirtyä toimimaan. Harjaamistilanteessa terapeutti myös korjasi asiakkaan työasentoa ja neuvoi

häntä pitämään hevosesta tukea toisella kädellä harjauksen aikana. Erityistä herkkyyttä ja ammattitaitoa terapeutilta vaatii asiakkaan ja hevosen havainnoiminen sekä heidän keskinäisen vuorovaikutuksensa ohjaaminen, sillä Jokisen (2009b) mukaan terapeutti tulkitsee asiakasta myös hevosen reaktioiden kautta.

Terapeutin luotua tarkoituksenmukaiset puitteet toiminnalle voi asiakas toimia terapiassa hänelle ominaisella tavalla. Asiakkaan suhtautumista toimintaan ohjaavat hänen arvonsa, mielenkiinnon kohteensa ja tunne henkilökohtaisen vaikuttamisen mahdollisuuksista (Kielhofnerin 2008: 46). Terapiatilanteessa asiakkaan mielenkiinto toimintaa kohtaan näkyi selvimmin niissä tilanteissa, kun hän osoitti tyytyväisyyttä työnsä tulokseen naurahduksella ja hymyllä sekä hänen hymyillessään toiminnan aikana. Hän oli hyvin sitoutunut ja tarkka toimiessaan. Asiakas myös osoitti kiintymystä hevoseen keskustellessaan sen voinnista ja tyytyväisyydestään voinnin paranemiseen terapeutin kanssa. Jokisen (2009b) mukaan asiakkaan tunne henkilökohtaisista vaikuttamisen mahdollisuuksistaan on heikko, joka varsinkin terapian alussa näkyi vahvana asiakkaan itsen ja omien suoritusten mitätöintinä. Vaikutti siltä, että asiakas ei kyennyt vastaanottamaan myönteistä palautetta. Terapian edetessä asiakas kuitenkin hyväksyi positiivisen palautteen ja vastasi siihen hymyllä terapeutille.

Harran (2005: 21, 118–119) mukaan yhteinen ennakointi on mahdollista vain silloin kun terapeutti ja asiakas käyvät tehtävän läpi yhdessä ennen toiminnan aloittamista. Kun näin tapahtuu, kumpikin toimijoista voi osallistua tilanteen hallintaan tasavertaisina. Jokisen (2009b) mukaan jokaisen terapiakerran alussa terapeutti ja asiakas neuvottelevat alussa yhdessä siitä, mitä asioita tehdään ja miksi, sillä hevonen ja talliympäristö tarjoavat lähes rajattomat mahdollisuudet harjoitella erilaisia päivittäisiin toimintoihin liitettäviä asioita. Tällainen toiminnan suunnitteluun osallistuminen parantaa myös asiakkaan motivaatiota. Keskustelemalla terapeutti ja asiakas pyrkivät etsimään vuorovaikutuksessa yhteisymmärrystä. Yhteisymmärryksen löytymiseen tarvitaan yhteinen vastavuoroinen kieli, jonka lisäksi kummankin osapuolen on hyväksyttävä, että toisen ilmaisemat asiat ovat hänen todellisia mielipiteitään, ja että nämä mielipiteet ovat tärkeitä. Havainnoimassamme terapiatilanteessa yhteinen ennakointi mahdollistui, kun siirryttiin uuteen toimintaan, esimerkiksi vaihdettiin käytössä olevaa harjaa. Harjan vaihtoa suunniteltiin yhdessä keskustelemalla. Terapeutti ennakoi tulevaa näissä tilanteista kertomalla asiakkaalle, miten harjalla voisi harjata. Näin terapeutti mahdollisti asiakkaan ja yhteisen ennakkoinnin omalla ennakkoinnillaan.

Havainnoimassamme terapiatilanteessa oli myös hetkiä joissa yhteinen ennakointi ei mahdollistunut, sillä tilanne oli selkeästi terapeutin johtama. Näin tapahtui, kun terapeutti päätti vaihtaa harjaa kertomatta siitä asiakkaalle tai kun terapeutti meni ohjaamaan asiakasta ja otti asiakkaan kädestä harjan, jolla tämä oli juuri harjaamassa.

5.2 Paljon puhetta hevosesta

Terapeuttisen **vuorovaikutuksen** ehtona on sen kahdensuuntaisuus (Harra 2005: 22). Hevosen läsnäolo vuorovaikutustilanteessa vaikuttaa siihen selkeästi kommunikaatiota lisäävänä, mutta toisaalta kahdensuuntaista vuorovaikutusta vähentävänä tekijänä. Kaikki terapiakerralla käyty keskustelu liittyi jollakin tapaa hevoseen. Terapeutti ja asiakas keskustelivat muun muassa hevosen voinnista, ruokailusta, ulkoilusta ja karvanlähdestä. Nämä puheenaiheet olivat läsnä toiminnassa ja siksi niistä oli helppoa ja luonnollista aloittaa.

On tärkeää, että terapeutti valitsee tilanteeseen sopivimman tavan olla vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa ja muokkaa terapiaympäristön siten, että se on kommunikaatiota tukeva. Tällaisia huomioitavia seikkoja ovat terapeutin sijainti, asento ja puhuttu kieli suhteessa asiakkaaseen. Toimintaterapeutin on muun muassa hyvä huolehtia siitä, että asiakkaan on helppo nähdä hänen kasvoniilmeensä. (Hagedorn 2000: 100–101.) Talliympäristössä toimijoiden asemat eivät kuitenkaan aina ole muokattavissa vuorovaikutusta tukevaksi. Hevosen harjaaminen vaati työskentelyä sen kummallakin puolella, jolloin syntyi väistämättä tilanteita, joissa terapeutti ja asiakas olivat selin toisilleen. Tämä vaikutti esimerkiksi katsekontaktien määrään terapeutin ja asiakkaan vuoropuhelun aikana. Toimijat olivat selin toisilleen myös terapeutin näyttäessä asiakkaalle mallia, miten hevosta harjataan, jolloin terapeutti kääntyi hevoseen päin asiakkaan seurattessa selän takana. Tällainen tilannesidonnainen asettelu vähensi mahdollisuutta yhteistoimintaan, sillä Launosen ja Lonkan (2000: 25) mukaan katsekontaktilla on myös vuorovaikutuksen ylläpitäjänä ja muokkaajana tärkeä rooli.

Ympäristöt ja tilanteet tarjoavat erilaisia vihjeitä vuorovaikutukseen (Hagedorn 2000: 99). Talliympäristössä asiakkaan ja terapeutin vuorovaikutukseen voi tulla äkillisiä muutoksia ja keskeytyksiä, joita aiheuttavat muut tallilla toimijat. Tuolloin asiakkaalla on kuitenkin mahdollisuus kohdata muita nuoria, keskustella heidän kanssaan ja tuntea yhdessäolon iloa. Vuorovaikutus tallilla toisten ihmisten kanssa onkin havainnoitavalle

asiakkaalle hyvin tärkeää. Se, että asiakas saa olla yhdessä muiden nuorten kanssa ja kertoa omia mielipiteitään, luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kohottaa hänen itsetuntoaan. (Jokinen 2009b.) Myös keskustelun aiheet nousivat helposti hevosen toiminnasta ja ympärillä tapahtuvasta. Havainnoimassamme terapiatilanteessa terapeutin ja asiakkaan kahdenkeskisen vuorovaikutuksen keskeytti paikalle tuleva mies. Terapeutti jutteli miehen kanssa, mutta käänsi nopeasti miehen esittämän kysymyksen asiakkaalle ja sai siten keskustelun koskemaan myös asiakasta. Keskustelun lopussa kaikki kolme nauroivat yhdessä, jolloin asiakas viimeistään pystyi tuntemaan kuuluvansa keskusteluun tasavertaisena osallistujana.

Hagedornin (2000: 30) mukaan ihmiset voivat olla vuorovaikutuksessa myös eläinten kanssa. Kumpikin, terapeutti ja asiakas, olivat vuorovaikutuksessa hevosen kanssa jutellen sille ja seuraten sen reaktioita. Terapian aikana oli eripituisia hetkiä, jolloin asiakas oli kahdestaan hevosen kanssa ilman, että terapeutti oli mukana vuorovaikutuksessa. Myös hevonen otti kontaktia asiakkaaseen esimerkiksi pukkaamalla asiakasta turvalaan. Tällaisten tilanteiden jälkeen syntyi myös terapeutin ja asiakkaan välille puhetta, hymy tai katsekontakti.

Terapeutti tuki ja antoi tietoisesti tilaa asiakkaan ja hevosen keskinäiselle vuorovaikutukselle pysyttelemällä hiljaa taka-alalla. Sumsionin ja Lawin (2006: 156) mukaan terapeutin kuuntelu voi tarkoittaa vain hiljaa olemista, jolloin asiakkaalla itsellään on mahdollisuus tutkia asioista, joita hän on kohtaamassa. Tähän vuorovaikutus kahdestaan hevosen kanssa tarjosi hyvät mahdollisuudet asiakkaalle. Terapeutti voi tietoisesti auttaa asiakasta keskittymään vuorovaikutukseen hevosen kanssa tekemällä tilanteesta rauhallisen ja kiireettömän (Jokinen 2009b). Finlayn (2004: 143) mukaan aktiivinen kuuntelu tarkoittaa ensin asiakkaan sanattoman vuorovaikutuksen tarkkailua sekä tulkintaa ja vasta sitten sanallisen vuorovaikutuksen kuuntelua sekä tulkintaa. Jokisen (2009b) mukaan asiakkaan ja hevosen vuorovaikutusta seurattaessa terapeutin tulee ottaa asiakkaan subjektiivinen kokemus todesta. Myös empaattinen ymmärtäminen on tärkeää. Nämä tekijät ovat ensisijaisia huomioida ja ne mahdollistavat myös luottamuksellisen ilmapiirin syntymisen. Havainnoimassamme terapiatilanteessa terapeutti saattoi seurata vuorovaikutusta läheltä, mutta esimerkiksi elekielellään osoitti, että ei aio ottaa osaa tilanteeseen. Terapeutti seisoi hiljaa kädet selän takana karsinan ulkopuolella. Hän oli kuitenkin suuntautuneena asiakkaaseen ja hevoseen päin pitäen päätään karsinan puolella osoittaen siten olevansa läsnä tarvittaessa.

Havainnoimassamme terapiatilanteessa puhe ei siis ollut jatkuvaa, vaan välillä oltiin myös aivan hiljaa. Terapeutin onkin hyvä välttää liiallista puhumista. Puhumisen sijaan terapeutin on tärkeää antaa muille puheenvuoroja ja kuunnella aktiivisesti. (Hagedorn 2000: 100–101.) Terapeutti käyttää useasti äännähdyksiä kuunnellessaan asiakasta, kuten ”mmm” ja Taylorin (2008: 165) mukaan terapeutti voikin siten korostaa jotakin, mitä asiakas on juuri sanonut tai rohkaista häntä kertoman lisää.

Selkeää dialogisuuden määritelmän täyttämää vuoropuhelua ei havainnoitavalla terapiakerralla ollut. Monologisessa dialogissa keskustelun osapuolten lausumat eivät kytkeydy toisiinsa ja näin käy helposti, jos keskustelu on asiantuntijakeskeistä (Mönkkönen 2002: 37–38). Terapeutin ja asiakkaan keskustelut olivat ajoittain terapeutin ohjaamia, jolloin asiakkaan kommunikointi myötäili paljon terapeutin sanomaa ja hän vastasi monesti terapeutille lyhyesti ”Joo.” Salo-Chydenius (2004: 38) mukaan dialogisen vuorovaikutussuhteen keskeinen elementti on vastaanotetuksi tulemisen kokemus. Tämä saattoi kuitenkin estyä asiakkaan tai terapeutin suunnatessa puheensa hevoselle.

Asiakas otti monesti puheen avulla kontaktia hevoseen ja välillä hänen puheestaan on vaikea erottaa, onko se suunnattu terapeutille vai hevoselle. (*Asiakas hevoselle: ”Menikö harja toiselle puolelle menikö?”*, *Toimintaterapeutti: Tuntuukohan se samalta, kun jakaus menee toiselle puolelle?”*, *Asiakas hevoselle: ”Ihana”*, *Toimintaterapeutti: ”Aitse alko hoitaa sua.”*, *Asiakas hevoselle: ”Aa ihana Ed.”*) Myös terapeutin puheessa oli ajoittain kohtia, joista on vaikea tulkita kummalle hän ne tarkoittaa, asiakkaalle vai hevoselle.

Harran (2005: 22) mukaan vastavuoroisen kommunikaation haasteena voivat olla vaikeudet kommunikaatiossa tai itseilmaisussa. Havainnoimassamme terapiatilanteessa asiakas suhtautui terapeutin antamiin ohjeisiin hyvin konkreettisesti ja toisaalta hänellä oli välillä vaikeuksia hahmottaa terapeutin puheen sanomaa. Välillä terapeutin neuvossa asiakasta hänen oli vaikea keskittyä kuuntelemaan ja katse harhaili muualle tallin tapahtumiin. Asiakkaan puheen rytmi oli hyvin rauhallinen, äänenpaino tasainen ja voimakkuus hiljainen. Hänen koko olemuksensa oli rauhallinen ja kehonkieli melko niukkaa. Asiakas otti puhuessaan hyvin vähän katsekontaktia terapeuttiin, useimmiten katse oli suunnattuna hevoseen. Katsekontaktit terapeutin kanssa olivat monesti melko nopeita ja syntyvät luonnollisissa tilanteissa, joissa asiakas kuunteli mitä terapeutti sanoi.

Asiakas voi harjoittaa sanatonta vuorovaikutusta peilaamalla omaa käytöstään hevoseen ja seuraamalla hevosen reaktioita. Hevosen tunteiden kokemus on luettavissa ruumiillisesta ilmauksesta ilman, että sitä on muutettu ajattelulla (Jokinen 2009b). Kehonkieltä asiakas piti hyödyntää selkeästi silloin, kun hän kiersi hevosen toiselta puolelta toiselle. Hän kehotti hevosta siirtymään koskettamalla sen kaulaa. Tämän seurauksena hevonen nosti päätään ja asiakas mahtui kävelemään sen kaulan alta. Yhdessä asiakas ja terapeutti tulkitsevat hevosen ruumiinkieltä ja sanallistavat sen tuntemuksia. Myös omien tuntemusten tulkitsemista on hyvä harjoittaa hevosen avulla. (*Terapeutti: ”Mitäs sille Edille tänään kuuluu?, Asiakas: ”Näyttäs kuuluvan ihan hyvää.”*)

Toimintaterapeutin tulee osata valita oikea tapa kommunikoida ja huomioida esimerkiksi asiakkaan ikä ja sen hetkinen tunnetila (Hagedorn 2000: 100). Terapeutin elekieli oli puhetta tukevaa. Hän tehosti sanomaansa kädenliikkeillä ja asennollaan. Esimerkiksi pyytäessään asiakasta ojentamaan harjaa hän kääntyi kohti asiakasta, astui askeleen eteenpäin ja ojensi kätensä asiakasta kohti. Ohjeistaessaan harjaamista tai harjan puhdistamista terapeutti tehosti ohjeitaan konkreettisesti mukaillen harjan käyttöön tarvittavaa liikettä. Terapeutti käytti paljon nousevia äännähdyksiä ja venytti sanoja tehostaen siten puheensa sisältöä. Hagedornin (2000: 100) mukaan terapeutti voikin elävöittää puhetta vaihtelemalla äänensävyään asiasisällön mukaan. Terapeutti myös pyrki luomaan katsekontaktia asiakkaaseen useasti terapian aikana. Jos kontaktia ei syntynyt katseella, tehosti terapeutti toimintaansa puheella ja esimerkiksi siirtymällä fyysisesti asiakkaan viereen. Myös terapeutin puherytmi oli rauhallinen ja äänenvoimakkuus hiljainen.

Terapeutti antoi positiivista palautetta asiakkaan toiminnasta epäsuorasti hevosen kautta. Hän kertoi useasti, miten hevonen nauttii (*”Aika tyytyväinen rouskutus”*), kun sitä harjataan korostaen sanomaansa venyttämällä ääntään nautinnollisesti. Terapeutti kehui asiakkaan harjauksen tulosta myös ulkopuoliselle henkilölle. Nousevaa äänenpainoa terapeutti hyödynsi myös positiivista palautetta antaessaan. Monesti terapeutin äänestä kuului hyväntahtoinen nauru ja hän käytti vitsailua hyödykseen. Esimerkiksi rauhoittellessaan asiakkaan mieltä, kun asiakas pelästyi osuneensa harjalla terapeutin käteen, terapeutti käytti huumoria apunaan. (*Asiakas: ”Eihän sun sormiin käyny?”, Toimintaterapeutti: ”Eei”, Asiakas: ”Mä vaan ettei sulle tuu mitään.”, Toimintaterapeutti nauraen: ”Sormi irtos.”*)

Terapeutti ja asiakas nauroivat sekä yhdessä että erikseen. Yhteinen naurahdus syntyi yhteisestä ilosta ja mielihyvystä, jota hevosen toiminta sai aikaan. Naurujen sävy oli positiivinen ja lämmin. Nauru voi tuoda luonnollisesti iloa terapiaan tai sillä voi keventää ja laukaista tilanteen aikaansaamia jännityksiä (Jokinen 2009b). Harran (2005: 22) mukaan nauru yhdistää naurajat toisiinsa sekä eristää muut ulkopuolelle. Havainnoimassamme terapiatilanteessa naurun yhdistävä voima tuli hyvin esille, sillä terapeutti ja asiakas nauroivat jollekin sellaiselle vitsille, jonka vain he kaksi tajusivat ja me vieraina havainnoijina jäimme vitsin ulkopuolelle. Vitsailujen aiheet liittyivät useasti hevoseen. Esimerkiksi terapeutin kommentoimissa hevosta ”peikkotukaksi” reagoi asiakas siihen hymyilemällä hiljaa itsekseen.

5.3 Karsina yhdistävänä tilana

Havainnoimassamme terapiatilanteessa terapian aikana **toimijoiden välinen yhteys** oli jatkuvaa, sillä karsina pienenä toimintaympäristönä loi valtavasti tilanteita, joissa toimijat olivat vaihtelevasti lähekkäin toisiaan. Hevosen harjaaminen toimintana on fyysisesti liikkuvaa ja toimijoiden paikat vaihtelivat jatkuvasti hevosen ympärillä sen syödessä paikallaan. Välillä terapeutti ja asiakas olivat samalla puolella hevosta hyvinkin lähekkäin, mutta toimijoiden välinen yhteys saattoi katketa nopeasti esimerkiksi silloin, kun terapeutti poistui karsinasta. Terapian aikana terapeutin ja asiakkaan välistä konkreettista kosketusta oli hyvin vähän. Kumpikin oli kuitenkin tiiviisti kosketuksissa hevoseen, varsinkin asiakas.

Toimijoiden tuttuus toisilleen näkyi heidän tavassaan toimia luonnollisesti lähekkäin. Hagerdornin (2000: 269, 98) mukaan jokaisella ihmisellä on oma henkilökohtainen alueensa, jolle ei välttämättä halua päästää muita, varsinkaan aivan vieraita ihmisiä. Henkilöt, jotka ovat käsivarren mittaa lähempänä, ovat erityisen herkällä läheisyyden alueella. Vain tutut ihmiset voivat tulla tälle alueelle. Tuntematon henkilö, joka tulee toisen henkilökohtaiseen tilaan ilman lupaa, koetaan yleensä uhaksi. Havainnoimassamme tilanteessa hevonen päästi asiakkaan ja asiakas hevosen niin lähelle toinen toisiaan, että he ylittivät henkilökohtaisen tilan rajat.

Kosketuksen harkittu terapeutin käyttäminen ei ylitä asiakkaan rajoja ja on tarkoituksenmukaista. Myös tapa, jolla terapeutti koskettaa asiakasta, on oltava tilanteeseen sopiva. Yleensä sopivia alueita ovat kädet ja olkapäät. (Taylor 2008: 189–190, Hagerdorn

2000: 98.) Havainnoimassamme terapiatilanteessa terapeutti kosketti asiakasta kerran terapian aikana. Hän käytti kosketusta tarkoituksenmukaisesti ohjeistaessaan asiakasta harjan käytössä. Terapeutti neuvoi asiakasta oikeassa harjausliikkeessä ja tarvittavassa voimankäytössä. Syntyi yhteinen liike ja yhteinen toiminta, jotka Harran (2005: 23) mukaan ovat edellytyksenä kehojen terapeuttiseen kosketukseen.

Asiakkaalla on tuntoaistiyliherkkyyttä ja hän olisikin aluksi halunnut harjata hevosta hansikkaat kädessä. Aistiärsykeitä asiakkaalle loivat jatkuva kosketus hevoseen ja sen liikkeeseen, hevosen jouhiin sekä irtoavaan karvaan ja harjojen erilaisiin harjasmateriaaleihin. Kosketuksella hevosen olemukseen asiakas saa syvällisiä psyko-motorisia vaikutuksia (Jokinen 2009b).

Hevosta harjattaessa toimijoiden kehot olivat jatkuvassa yhteydessä toisiinsa. Yhteys korostuu, kun toimijat ja heidän kasvonsa ovat vierekkäin, kehot ovat kosketuksessa toisiinsa ja katseet kohtaavat vain hetkeksi (Harra 2009; 2005: 23). Toimijoiden välinen yhteys oli parhaiten havaittavissa silloin, kun toimijat seisovat rinnakkain kasvot vierekkäin kohti hevosta. Fyysinen kosketus syntyi olkavarsien koskettaessa toisiaan. Kumpikin piti toisella kädellä harjaa ja kosketti toisella kädellä hevosta. Tällöin asiakkaasta, terapeutista ja hevosesta muodostui ikään kuin kolmio, jossa hevonen oli kosketusta vahvistavana huippuna.

Katseen vaikutus toimijoiden väliselle yhteydelle oli huomattava. Seppäsen (2001: 102) mukaan katse on mukana tunnistamassa toisen ihmisen vuorovaikutuksen osapuoleksi. Jos ei katso toiseen ihmiseen, ilmaisee samalla, ettei halua olla vuorovaikutuksessa hänen kanssaan. Katseen vaihdon kautta ihmisten välille rakentuu hetkellinen sidos. Terapiatilanteessa toimijoiden välinen yhteys muodostui, kun toimijat seisoivat lähekkäin toisiaan samalla puolella hevosta katsekontaktissa. Tällainen tilanne syntyi esimerkiksi silloin, kun terapeutti ja asiakas tutkivat vierekkäin harjaa, jolloin katsekontakti oli vähäistä ja nopeaa. Terapeutti pyrki useasti myös saamaan asiakkaaseen katsekontaktia, mutta asiakas vastasi terapeutin katseeseen harvoin ja hänen katseensa oli yleensä suunnattuna hevoseen. Katsekontaktin merkitys toimijoiden välisen yhteyden saavuttamisessa korostui, kun terapeutti ohjasi asiakasta. Tilanteen alkaessa selkeällä katsekontaktilla asiakas seurasi keskittyneen oloisesti terapeutin ohjeita. Kun tilanne alkoi ilman katsekontaktia, saattoi asiakkaan olla vaikea keskittyä ohjeistukseen ja hänen keskittymisen-

sä herpaantui. Terapeutin ohjatessa asiakasta hevonen oli aina toimijoiden takana, ei heidän välissään.

Kasvokkain oleminen ennakoi, jatkaa ja korvaa kosketusta, tällöin kehot eivät välttämättä ole kosketuksessa toisiinsa. Kasvokkain oltaessa sanallinen viestintä on rajallista ja puheen ja katseen merkitys vähenee kehojen kosketuksen tihentyessä. (Harra 2005: 23.) Kehojen läheisyys säilytti toimijoiden välisen yhteyden myös esimerkiksi silloin, kun terapeutti ja asiakas harjasivat hevosta sen vastakkaisilla puolilla, jolloin hevonen oli heidän välissään ja kumpikin on kosketuksessa siihen. Hevosen nostaessa päätään sen kaula esti toimijoiden näköyhteyden, mutta toimijat jatkoivat siitä huolimatta keskusteluaan. Katsekontakti syntyi nopeasti, kun hevonen laski päänsä alas. Näin ollen toimijoiden sijoittuminen karsinassa ei vaikuttanut heidän väliseen yhteyteensä, sillä sitä voitiin jatkaa, korvata ja ennakoida läheisyydellä, puheella tai katsekontaktilla.

Vähäisimmillään toimijoiden välinen yhteys oli silloin, kun toisen huomiota vei jokin kolmas osapuoli. Asiakas suuntasi välillä kaiken huomionsa hevoseen tai karsinaan tulleeseen koiraan. Asiakkaalle onkin ajoittain haastavaa ottaa toiset huomioon ja toimiesseen hän haluaa täydellisen keskittymisrauhan hevoseen (Jokinen 2009b). Harjan käyttöä näyttäessään terapeutin piti kääntyä hevoseen päin ja näin kääntää asiakkaalle selkensä. Toimijoiden välinen yhteys katkesi, kun terapeutti jutteli karsinan ulkopuolella tulleelle miehelle, terapeutti poistui karsinasta päästämään koiraa ulos tallista, haki käytävältä jotakin tarvittavaa tavaraa tai kun hän antoi tarkoituksella tilaa asiakkaan ja hevosen väliselle vuorovaikutukselle.

5.4 Kaksi hevosen hoitajaa

Harran (2005: 21) mukaan toimintaterapiassa tietty **rooleihin** liittyvä ennakko-oletus on aina valmiina. Alkuoletuksena on, että asiakkaalla on puutteita tai vajavuutta toimintakyvyssä ja terapeutilla asiantuntijan taitoja ja tietoja, joilla auttaa asiakasta. Havainnoimassamme terapiatilanteessa terapeutin ja asiakkaan roolit täyttyivät, mikä oli hyvin esillä tilanteissa, joissa terapeutti esimerkiksi ohjeisti asiakasta tämän kuunnellessa.

Asiakkaan rooli oli ennakko-oletuksien mukainen. Alussa asiakas ärsyyntyi terapeutin kysymyksistä, mikä ilmeni vastahakoisina vastauksina. Hän oli toimiessaan ja varsinkin toiminnasta toiseen siirryttäessä melko epävarma ja tarvitsi terapeutin kontrollia, jotta

toiminta eteni halutulla tavalla. Terapeutin ehdotuksiin toiminnassa etenemisen suhteen asiakas oli hyvin myötämielinen. Asiakas saattoi antautua helposti terapeutin vietäväksi, sillä Jokisen (2009b) mukaan asiakas on kuntoutuksen roolissaan usein tottunut siihen, että häntä autetaan ja hoivataan. Havainnoimassamme terapiassa oli kuitenkin ajoittain hetkiä, jolloin asiakas harjaa hevosta itsekseen karsinassa ilman, että terapeutti oli läsnä. Tuolloin asiakkaalla oli mahdollista irrottautua roolistaan ja hoitaa hevosta kuin kuka tahansa hevosen hoitaja. Roolista irrottautuminen talliympäristössä oli hyvin luonnollista. Toimintaterapiassa hevostoimintoja tehdessään asiakkaalla on mahdollista olla se, joka hoitaa, suunnittelee sekä toteuttaa. Havainnoitavan asiakkaan terapian yhtenä tarkoituksena onkin asiakkaan itsenäisen aikuisuuden toteutuminen talliympäristössä. Itsenäisyys tässä yhteydessä tarkoittaa muun muassa sisäistä itsenäisyyden kokemusta, persoonana olemista ja omatoimista suoriutumista jokapäiväisistä valituista tallitoiminnoista sekä riippumattomuutta muista ihmisistä. (Jokinen 2009b.)

Terapeutti oli ammattiroolissaan tilanteen asiantuntijana, kun hän ohjeisti ja auttoi asiakasta. Hän tiesi, miten harjaa käytetään ja minkälaista ohjeistusta asiakas tarvitsi sen käyttämiseen. Terapeutin asiantuntijan rooli ilmeni hyvin myös tilanteissa, joissa hän huolehti toiminnan etenemisestä. Esimerkiksi terapiakerran alussa hän antoi asiakkaan harjata hevosta aivan itsekseen ja katkaisi sitten toiminnan siirryttäessä eteenpäin. Kun terapeutti asettui etäämmälle tarkastelemaan asiakkaan vuorovaikutusta hevosen kanssa, oli terapeutin rooli passiivisempi ja hevoselle ja asiakkaalle tilaa antava. Asiakkaan harjattaessa itsekseen hevosta terapeutti ei kuitenkaan jättänyt asiakasta yksin, vaan tarkkaili häntä jatkuvasti sivummalta tai käväisi välillä karsinassa esimerkiksi vilkaisemassa asiakkaan olon yli.

Ulkopuolisen miehen tullessa juttelemaan terapeutille roolien ennako-oletuksien asetelma korostui, kun asiakas harjasi hevosta itsekseen terapeutin ja miehen keskustellessa. Mies tiesi, että meneillään oli terapia sekä oivalsi toimijoiden roolit ja suuntasikin aluksi puheensa vain terapeutille. Terapeutin ammatillista osaamista osoitti kuitenkin se, miten terapeutti osasi hyvin nopeasti ja huomaamattomasti kääntää keskustelun niin, että myös asiakas pystyi osallistumaan siihen.

Harran (2005: 22, 119–120) mukaan toiminnan luonne voi muuttua yhteistoiminnaksi, kun roolit sivuutetaan. Tällöin roolien mukainen käyttäytyminen loppuu. Finlayn (2004: 156–157) mukaan täysivaltainen yhteistyö vaatii terapeutilta tahtoa ohittaa asiantuntijan

rooli. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että aktiivinen yhteistyö on tehtävä mahdolliseksi myös asiakkaalle. Havainnoimassamme terapiatilanteessa roolien sivuuttaminen mahdollistui, kun terapeutti meni toimintaan mukaan harjaamaan hevosta. Terapiassa oli muutamia hetkiä, jolloin asiakas harjasi hevosta ja terapeutti osallistui harjaamalla esimerkiksi hevosen häntää. Silloin toimijat olivat tasavertaisia hevosen hoitajia, joilla oli toiminnassaan yhteinen päämäärä. Tällaisissa tilanteissa myös keskustelut olivat sisältöään kuin kahden kaveruksen tai tuttavain jutustelua. Hetkittäin puhe myös vaikenä ja toimijat keskittyivät hevosen hoitamiseen katseet siihen suunnattuna.

5.5 Monipuolinen ja merkityksellinen hevonen

Toimintaterapeutin haasteena on löytää **välineitä**, jotka ovat terapeuttisuuden lisäksi myös toimintaan sopivia ja ajanmukaisia sekä toimintaterapian perusoletuksia tukevia. Toimintaterapeutin tulee myös tuntea hyvin käyttämänsä välineet ja osata ohjata asiakasta niiden oikeanlaisessa käytössä vähentääkseen vääränlaisesta käytöstä koituvia riskejä. (Hagedorn 2000: 243, 295.) Tallilla välineiden käyttö on monipuolista ja se tulee suunnitella tarkasti. Kun hevosta käytetään terapeuttisena välineenä, on fokus hevosessa, itse toiminnassa ja siihen kytkeytyvissä tunteissa, kokemuksissa ja kielessä eikä niinkään asiakkaan vammassa, sairaudessa, kivussa, huonommuudentunteessa tai muussa vaikeutena koettavassa asiassa. (Jokinen 2009b.)

Piercen (2003: 159) mukaan välineiden säännönmukaiset säilytyspaikat toimintaympäristössä tukevat rutiineja toiminnassamme ja tekevät niistä tehokkaampia sekä tuovat turvallisuutta. Havainnoimassamme terapiatilanteessa käytetyt välineet olivat niille kuuluvissa tutuissa paikoissa, harjakoppa haettiin terapian alussa kaapista ja harjauksen aikana sitä säilytettiin hevosen ruokakupin päällä, kuten yleensä. Terapeutin tarjoamat välineet olivat asianmukaisia ja asiakkaalle sopivia. Sopivaa haastetta välineen käyttöön loi esimerkiksi harja, jolla harjaamiseen tarvittiin voimankäyttöä ja joka sitä kautta vaati asiakkaalta tavallista enemmän ponnisteluja. Terapeutin useiden vuosien kokemus hevostoiminnoista ja välineiden tuntemus välittyi hyvin hänen varmuudessaan toimia terapiatilanteessa. Hän ohjasi asiakasta harjan käytössä, sopivien harjaustekniikoiden löytämisessä sekä hallitsi hyvin hevosen.

Talliympäristössä tapahtuvassa terapiassa välineet ovat keskeisessä asemassa monessa toiminnassa. Välineitä voi helposti soveltaa erilaisiin tavoitteisiin, esimerkiksi hevosta

harjatessa voidaan harjaannuttaa tarttumaotetta, hienomotorisia taitoja sekä silmän ja käden välistä koordinaatiota. (Jokinen 2009b.) Havainnoimassamme terapiatilanteessa välineinä olivat erilaiset harjat ja elävä väline, eli hevonen. Talliympäristössä myös asiakas tarvitsee varusteita, joita hän ei välttämättä käyttäisi muunlaisessa toimintaterapiassa, sillä esimerkiksi pukeutuminen sään mukaan on oleellista. Sekä terapeutti että asiakas olivat terapiakerralla pukeutuneet toppavaatteisiin, hanskoihin ja pipoon, koska ulkona paukkuva pakkanen tuntui tallissa asti.

Hevonen elävänä välineenä toi terapiatilanteeseen omat vaikutuksensa. Havainnoimallamme terapiakerralla hevosella oli karvanlähtöaika. Tämä mahdollisti sen, että asiakas sai nähdä konkreettisesti työnsä tuloksen, kun harja ja hevosen selkä peittyivät harjatessa irronneesta karvasta. Hevonen oli väritykseltään musta-valkoinen. Yleensä ihmiset kokevat vaaleat hevoset helposti lähestyttäviksi ja tummia he pitävät uhkaavana (Ruottinen 2000: 24). Näkemyksemme mukaan terapiahevosen hiukan hassunnäköinen, lehmänkirjava väritys, teki siitä helposti lähestyttävän ja vähemmän uhkaavan. Erityisen terapiahevosen ulkonäöstä tekivät myös sen tuuheat viikset ja jalkojen pitkät vuohiskarvat. Ulkopuolisen silmissä hevonen oli kokonsa puolesta kunniotusta herättävä, mutta hauskan ulkonäkönsä vuoksi kuitenkin hyvin helposti lähestyttävä. Käytökseltään terapiahevonen oli rauhallinen ja rento eikä osoittanut häiriintyvänsä ympärillä pyörivistä ihmisistä. Sen käytöksestä näkyi järkevä luonne ja terapiahevosen koulutus. Valtosen (1996: 5) mukaan hevonen on laumaeläin ja siten tottunut tarkkaan arvojärjestykseen. Tietäessään paikkansa laumassa hevonen ei kyseenalaista korkeammalta lauman jäseneltä tulleita ohjeita vaan tottelee vastaanpanematta.

Hevonen ilmaisee tunteensa ja ajatuksensa herkällä ja monimuotoisella elekielellä. Tarkkailemalla hevosen päätä, korvia, kaulaa, jalkoja, häntää ja koko vartaloa saa helposti selville, milloin hevonen on esimerkiksi utelias, pelokas, ärtynyt tai väsynyt. Tämän lisäksi hevoset käyttävät ilmaisussaan ääniä, joista tutuin lienee hirnunta. (Valtonen 1996: 7.) Hevonen eroaa siis suuresti elottomasta terapiavälineestä, koska sillä on tunteet ja kyky viestittää niitä. Viestiessään tunnetiloistaan hevonen on aito, eikä siten viestitä olemuksellaan mitään mitä se ei tarkoittaisi, niin kuin ihminen usein tekee. Näin ollen hevosen kanssa on helppo harjoitella vuorovaikutustaitoja. (Jokinen 2009b.) Havainnoimassamme terapiatilanteessa hevonen viestitti asiakkaalle eleillään, esimerkiksi vään telemällä huuliaan nautinnollisesti, pitävänsä harjaamisesta ja

rapsuttamisesta ja antoi näin suoraa palautetta asiakkaan toiminnasta. Myös asiakkaan puolelta oli aistittavissa ilo, jonka hän sai hevosen kanssa yhdessä toimimisesta. Asiakkaan kiintymys hevoseen näkyi hänen omistautuvasta asenteestaan hevosen hoitoon. Hevonen oli hänelle tuttu ja merkityksellinen. Piercen (2003: 160) mukaan oikeanlaiset välineet auttavat asiakasta sitoutumaan toimintaan.

Välineillä on suuri merkitys toiminnalle. Välineiden fyysiset ominaisuudet, kuten koko, paino, notkeus ja materiaali vaikuttavat siihen, miten käsittelemme niitä. Yksinkertaiset ja tutut välineet luovat mukavuutta ja rentoutta toimintaan, kun taas monimutkaiset välineet vaativat erityistä ja taitavaa käyttämistä. (Kielhofner 2008: 88.) Havainnoimassamme terapiatilanteessa kävi ilmi, että asiakas tarvitsi jonkin verran sanallista ja konkreettista ohjausta välineiden käytössä, vaikka väline oli Jokisen (2009b) mukaan tuttu ja monesti käytetty. Terapeutti ohjeisti häntä esimerkiksi toimivampaan tapaan puhdistaa harjaa hevosen karvoista. Pääosin asiakas kuitenkin suoriutui harjaamistoiminnasta asianmukaisella tavalla.

Harran (2005: 23, 124–125) mukaan terapiassa käytettävän välineen käytön oppiminen ja liikkeeseen tottuminen voi saada aikaan turvallisen rytmin, joka kasvattaa keskittymistä ja tekemiseen uppoutumista. Rytmii saa ajan, paikan ja muut ihmiset menettämään merkityksensä ja johtaa hetkellisesti terapeutin yhteistoimintaan uppoutumiseen. Havainnoimassamme terapiatilanteessa yhteistoiminta saavutettiin terapeutin opastaessa asiakkaalle harjan käyttöä, koska asiakas tarvitsi siinä tukea ja toimintamallia. Terapeutti laittoi kätensä asiakkaan käden päälle. He harjasivat hevosta yhdessä tehden yhteistä pyörivää liikettä rauhalliseen rytmiin.

5.6 Aitoa ja oikeaa toimintaa

Terapiatilanteissa **toiminnan luonne** voi vaihdella, eivätkä kaikki toiminnat ole välttämättä terapeutteja, vaan terapeutteja pitää luoda uudestaan jokaisessa tilanteessa (Harra 2005: 24). Hevonen talliympäristöineen tarjoaa kokonaisvaltaista, monipuolista ja konkreettista toimintaa, muun muassa tallityöskentelyä, hevosen hoitamista ja ratsastamista (Jokinen 2009b). Saadakseen toiminnasta terapeutista toimintaterapeutin on tunnettava asiakas ja osattava käyttää asiakkaalle soveltuvaa toimintaa (Hussey ym. 2007: 45). Havainnoitavalle asiakkaalle hevostoiminnot talliympäristössä sopivat hyvin, sillä niillä pystytään vastaamaan hänen moninaisiin ongelmiinsa. Asiakkaalle oli haluttu

terapiaa, jossa voitaisiin hyvin kokonaisvaltaisesti ottaa huomioon sekä sosiaalisiin taitoihin, tunne-elämään että kehollisiin tekijöihin liittyviä asioita. Asiakas tarvitsee tukea itsenäiseen elämään ja arkielämän tilanteiden harjoitteluun. (Jokinen 2009b.)

Havainnoimallamme terapiakerralla korostui terapeutin antama tuki ja turva asiakkaalle. Hän oli läsnä sekä ohjeisti, neuvoi ja auttoi asiakasta aina kun hän tarvitsi apua. Asiakkaalla oli ollut raju epilepsia-kohtaus edellisenä iltana, jonka vuoksi hän oli hyvin väsynyt ja pettynyt (Jokinen 2009b). Asiakkaan tapa työskennellä oli rauhallinen ja hänen liikkensa olivat hitaita. Voimankäyttö harjatessa oli vähäistä. Husseyn ym. (2007: 222) mukaan toimintaterapeutti tekee terapiatilanteessa jatkuvaa toiminnan analyysiä, eli porrastaa toimintaa vastaamaan asiakkaan tarpeita. Tällä toiminnan analyysillä terapeutti määrittelee toiminnan vaatimukset niin, että toiminnasta on mahdollista syntyä onnistumisen kokemuksia. Jokisen (2009b) mukaan on tärkeää, että hevostoimintoja tehdessään asiakas kokee toiminnan, olemassaolonsa ja oman toimintansa merkitykselliseksi ja tärkeäksi.

Asiakkaan merkitykset ja tarkoitukset toiminnalle muuttuvat hänen kehityksellisen rakenteensa muuttuessa. Asiakkaan kehityksellisellä rakenteella tarkoitetaan sensomotorisia, kognitiivisia sekä psykososiaalisia piirteitä ja taitoja. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 99–101.) Havainnoitavamme asiakkaan kehitysvamma vaikuttaa hänen kykyynsä ymmärtää maailmaa ja toimia siellä. Osallistuminen toimintoihin tapahtuu hänen kohdallaan osittaisena osallistumisena, mikä tarkoittaa sitä, että terapeutti ei vaadi häneltä niin sanottua täyttä suoritusta. Riittää että asiakas osallistuu toimintaan omien mahdollisuuksiensa mukaisesti ja että hän saa siihen kaiken tarvitsemansa tuen. (Jokinen 2009b.) Terapeutin ja asiakkaan toiminta osoitti, että terapeutti tunsu asiakkaansa ja osasi porrastaa toimintaa asiakkaan tilanteelle sopivaksi, esimerkiksi strukturoimalla vahvasti siirtymätilanteita. Terapeutin toiminta tallilla hevosen ja asiakkaan kanssa oli varmaa, rauhallista ja asiantuntevaa.

Husseyn ym. (2007: 45) mukaan toiminta on tarkoituksenmukaista, jos henkilö on aktiivinen, vapaaehtoinen osallistuja ja jos aktiivisuus on kohdistettu tavoitteisiin. Tarkoituksenmukainen toiminta edellyttää asiakkaan sitoutumista toimintaan. Havainnoitavamme asiakas oli hyvin sitoutunut hevostoimintoihin. Hevosen merkityksellisyys näkyi terapiatilanteessa hyvin asiakkaan harjatessa hevosta keskittyneesti hoivaten. Saatuaan harjaamisen valmiiksi asiakas oli silminnähden tyytyväinen lopputulokseen.

Jokisen (2009b) mukaan asiakkaalle oli suositeltu fysioterapiaa, jossa hän oli kieltäytynyt käymästä. Hevostoimintoihin asiakas on motivoitunut ja sitoutunut. Hevoset ja ratsastus harrastuksena ovat hänelle ennestään tärkeitä. Hevostoimintoihin osallistuminen on luonut asiakkaalle myönteisen tahtotilan, joka tukee itsenäistymisprosessia ja arjenhallintataitoja. Terapiassa on saatu aikaan tuloksia, asiakas esimerkiksi pystyy tulemaan ja matkustamaan tallille itsenäisesti sekä huolehtii ajanhallinnastaan. Havainnoimallamme terapiakerralla asiakkaan tyytyväisyys toimintaan näyttäytyi useasti hymyllä toiminnan aikana. Hymy on hiljaisen itsensä ilmaisun keino, johon liittyvät mielihyvä ja tyytyväisyys (Harra 2005: 22). Asiakas oli sitoutunut toimintaan ja harjasi hevosta keskittyneesti koko terapiatilanteen ajan. Hänellä oli selvä tavoite puhdistaa sekä hoitaa hevosta ja hän työskenteli motivoituneesti päämäärää kohti.

Terapiakerran toiminta oli päämäärärationaalista, sillä pyrkimyksenä oli saada aikaan puhdas hevonen. Tehtävän valmiiksi saaminen on oleellinen osa päämäärärationaalisen tekemisen terapeuttisuutta. Päämäärärationaaliseen terapiakertaan tulisi sisältyä tekemisen valmiiksi saamisen tuottama mielihyvän; hyödyllisyyden ja tehokkuuden elementti. Voidaan myös olettaa, että tulokset tuottavat mielihyvää tekijälleen, jos hän kokee tehneensä ne itse. (Harra 2005: 24, 124.) Terapiatilanteen aikana asiakas harjasi hevosta erilaisilla harjoilla, joista jokaisella oli hiukan erilainen tarkoitus lopputuloksen kannalta. Yhdellä harjattiin likaa pois, toisen tarkoitus oli ennemminkin irroittaa hevosen irtonaisia karvoja ja kolmannella puhdistettiin hevonen irtokarvoista. Hevosen haarjaminen on hyvä esimerkki päämäärärationaalisesta toiminnasta, sillä sitä tehdessä asiakkaan on helppoa kokea mielihyvää. Toiminta oli mieluisaa ja sopivan haasteellista. Toimiessaan asiakas sai kokea onnistumisen tunteita ja itsensä hyödylliseksi. Terapeutti valitsi toimintaan ne harjat, joiden käsittelyyn asiakkaalla oli tarvittavat taidot, mutta jotka tarjosivat asiakkaalle myös haasteita esimerkiksi käsien käteväen käytön suhteen.

Toiminnoissa, jotka sisältävät itsessään toiminnan päämäärän, on tärkeää, että haluttu asiantila saadaan tavoitettua tai tuote tehtyä (Harra 2005: 24). Hevosen harjaamiseen sisältyi monia muita terapeuttisia tavoitteita, kuin vain puhdistettu hevonen. Terapiakeran tavoitteita olivat muun muassa käsien kätevyuden kehittäminen, toiminnan suunnittelu ja ohjaus, toimintaan keskittyminen, tarkkaavaisuuden ylläpitäminen, toiminnan etenemisen ja suunnitelmallisuuden harjoittelu. Näitä toiminnan osatekijöitä tarvitaan myös itsenäisessä ja toimivassa arjessa. (Jokinen 2009b.)

Havainnoimallamme terapiakerralla näkyi useita toiminnan luonteen muutoksia. Osa toiminnan luonteen muutoksista aiheutui toimijoista itsestään, mutta toiminnan luonne muuttui myös ulkopuolisen tekijän vaikutuksesta tilanteeseen. Asiakkaan toiminnasta johtuvia toiminnan luonteen muutoksia oli selvästi vähemmän, kuin terapeutista johtuneita toiminnan luonteen muutoksia. Toiminnan luonne muuttui esimerkiksi silloin, kun hiljaisuus rikkoutui kysymykseen, terapeutti poistui karsinasta, tai kun paikalla tuli koira. Useat toiminnan luonteen muutokset olivat sidoksissa välineen vaihtoon tai välineen käytön ohjaukseen. Toiminnan luonne muuttui terapiatilanteessa vain kerran hevosen toimesta sen ottaessa kontaktia asiakkaaseen, jolloin toimijoiden välinen yhteys katkesi. Hevosen vähäiseen osuuteen toiminnan muutoksissa vaikutti oletettavasti se, että hevonen söi koko terapiakerran ajan heiniä eikä juurikaan liikkunut.

6 YHTEENVETO

Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdot soveltuvat käytettäväksi ja hyödynnettäväksi tarkasteltaessa terapeutin ja asiakkaan välistä suhdetta hevostoiminnoissa. Yhteistoiminnan voidaan saavuttaa jokaisen ehdon kohdalla, vaikka hevosen vaikutus yhteistoiminnan saavuttamiseen voi olla sekä sitä edistävä että heikentävä. Tarkastelemassamme aineistossa tuli hyvin esiin kaikki kuusi terapeuttisen yhteistoiminnan ehtoa.

Hevosen vaikutus terapeuttiseen yhteistoimintaan näkyi ehtojen erilaisilla painottumisilla. Yhteistoiminnalle suurimpana riskitekijänä voidaan nähdä puutteellinen ennakointi, sillä terapian puitteiden ja yhteisen keskustelun merkitys nousivat esiin toiminnan turvallisuuden ja terapeuttisuuden takaamiseksi talliympäristössä. Eniten hevosen vaikutus terapeuttisen yhteistoiminnan ehtoihin oli havainnoitavissa toimijoiden vuorovaikutusta muovaavana tekijänä. Hevosen merkitys toimijoiden väliselle vuorovaikutukselle on kuitenkin ristiriitainen, sillä se sekä edistää että estää toimijoiden kahdensuuntaista vuorovaikutusta.

Yhteistoiminta mahdollistuu luontevasti ehdoissa toimijoiden välinen yhteys sekä roolien vaihtelu. Toimijoiden välinen yhteys muodostuu hyvin luonnollisesti terapeutin ja asiakkaan hoitaessa hevosta yhdessä, sillä varsinkin hevosen karsinassa toimijat ovat jatkuvasti miltei kosketusetäisyydellä toisiinsa. Toimintana hevosen hoitaminen mah-

dollistaa myös roolien sivuuttamisen ja toimijoiden tasa-arvoisen suhteen toisiinsa kahdena hevosen hoitajana.

6.1 Hevostoiminnoissa kolme toimijaa

Työmme edetessä ymmärsimme jotakin tärkeää. Hevosen vaikutus terapiasuhteeseen on ilmeinen, eikä sitä siksi voi pitää pelkästään terapiassa käytettävänä välineenä, vaan se on ymmärrettävä tasavertaisena toimijana. Terapiahevosilta vaaditaan joustavuutta, herkkyyttä sekä keskittymiskykyä ja ne ovat normaalin koulutuksen lisäksi saaneet myös terapiakoulutuksen (Pitkänen 2008: 24; Valtonen 1996: 26). Asiakkaalle hevonen on merkityksellinen ja siten motivoiva tekijä toimintaterapiassa. Toiminnan tarkoituksenmukaisuus ja terapeuttisuus nousevat ennen kaikkea asiakkaan tunnesuhteesta hevoseen. Hän saa hevoselta suoraa ja rehellisestä palautetta toiminnastaan, jonka tärkeys korostuu hevosen merkityksessä asiakkaalle.

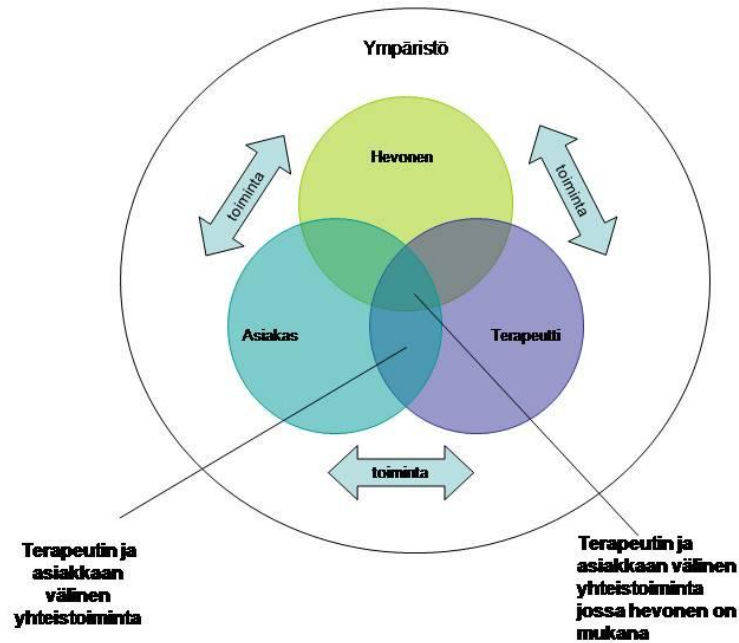
Hevonen olemassa olollaan ja toiminnallaan vaikuttaa terapeutin ja asiakkaan suhteeseen toisin kuin pelkkä terapiaväline, sillä sen vaikutus on kaikessa läsnä. Toisin kuin terapiavälineiden, hevosen kanssa terapeutti ja asiakas muodostavat vuorovaikutussuhteen. Jokisen (2009b) mukaan tuo suhde perustuu hevosen avoimuuteen, sillä herkkä tunteiden kokemus on hevosella luettavissa ruumiillisesta ilmauksesta ilman, että sitä on muutettu ajattelulla. Hevonen lähettää ihmiselle suhdesignaaleja, kuten katsoo lähestyjää, odottaa häntä ja tulee kohti, joista ihminen ymmärtää, että hänet on otettu henkilökohtaisesti. Kontaktin avulla hevonen kertoo huolenpidosta hamuamalla turvallaan, hieromalla päätään ihmistä vasten tai nojaamalla ihmiseen. Se antaa ihmisen myös kosketella, nojata ja nousta selkään. Hevosen erikoislaatuisuus on sen palvelualltius ja välittömyys. Havaintojemme mukaan hevonen on toimintaterapiassa esimerkiksi toimijoiden välistä vuorovaikutusta herättävä ja sitä lisäävä tekijä, yhteinen muoto vuorovaikutukselle ja kontaktille, motivoija, sekä tunteiden peili. Hevonen ei voi olla vain väline.

Hevostoimintojen luonnetta tarkasteltaessa korostuu aito konkreettinen tekeminen. Terapia voi sisältää esimerkiksi hevosen ratsastamiseen, hoitoon ja käsittelyyn liittyviä tehtäviä (Jokinen 2009b). Hevosta ei voi myöskään erottaa sen luonnollisesta kontekstista, eli talliympäristöstä. Se on oma yhteisönsä, jonka jäseniä yhdistää hevosharrastus. Jokaisella tallilla on oma toimintakulttuurinsa ja omat sääntönsä. Suurella

tallilla on monesti käynnissä useita toimintoja samanaikaisesti. **Talliympäristö ja sen monipuoliset välineet tarjoavat rajattomat mahdollisuudet erilaisiin toimintoihin.**

Hevostoiminnoissa tärkeää on taata toimijoiden turvallisuus, johon hevonen isona ja elävänä luo haasteita. Hevostoimintoja käyttävältä toimintaterapeutilta vaaditaan ammatillisen peruskoulutuksen lisäksi tietoa ja taitoa toimia hevosten kanssa. Muut tallilla käyvät ihmiset sekä siellä asuvat eläimet aiheuttavat äkillisiä tilanteiden muutoksia. **Hevostoiminnot edellyttävät terapeutilta ammatillista tilannetajua ja joustavuutta, jotta hän voi samanaikaisesti huomioida sekä asiakkaan, hevosen että ympäristön tarpeet ja turvallisuuden.** Tämä kaikki vaatii toimintaterapeutilta tarkasti suunnitellut toiminnan puitteet ja edellyttää terapeutilta jatkuvaa ennakointia, jotta tilanne on hallittu. Parhaimmastakin ennakoinnista huolimatta talliympäristön tarjoamat puitteet elävät kuitenkin jatkuvasti, eivätkä siten ole niin hyvin hallittavissa, kuin muunlaisessa toimintaterapiassa. Näin ollen talli toimintaympäristönä saattaa olla haaste terapeutin ja asiakkaan yhteistoiminnalle. Toisaalta talli kuitenkin tarjoaa terapiahuonetta luonnollisemman ja aidomman toimintaympäristön.

Harran (2005) mukaan yhteistoiminta tapahtuu asiakkaan ja toimintaterapeutin välillä. Hevostoiminnoissa yhteistoiminta on havaintojemme perusteella asiakkaan ja terapeutin välillä, mutta se on mahdollista myös silloin, kun toimijoita on kahden sijasta kolme. Riittää, että toiminta on yhteistä. Hevosen läsnäolo saattaa olla vahva toimijoita yhdistävä tekijä. Toisaalta hevonen saattaa viedä terapiatilanteessa toimijoiden huomiota siinä määrin, että yhteistoiminta on mahdotonta. Tällöin terapiassa voidaan esimerkiksi valita välillä sellaisia toimintoja, joissa hevonen ei ole konkreettisesti läsnä, vaan toimii taustalla vaikuttavana motivoijana. Tutkielmamme tulosta toimintaterapiasuhteesta voidaan kuvata kuviolla (kuvio 2), jossa kaikki kolme toimijaa ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Heitä yhdistää yhteinen toiminta sekä ympäristö.

KUVIO 2. Terapeutti, asiakas ja hevonen yhdenvertaisina toimijoina (Kuoppa – Manner 2009).

Kolmen toimijan suhde toisiinsa vaihtelee terapiakerran aikana. Näitä suhteita muuttamalla terapeutti voi tietoisesti vaikuttaa myös toimintaterapiasuhteeseen. Hevostoiminoissa on tilanteita, jolloin asiakas ja hevonen ovat tiiviissä yhteydessä keskenään terapeutin seurattessa sivummalta. Tästä hyvä esimerkki on havainnoimamme terapiakerran alkutilanne, jossa terapeutti seurasi karsinan ulkopuolella, kuinka asiakas harjaa hevosta, jolloin asiakas oli täysin keskittyneenä hevoseen. Tällöin terapeutin ja asiakkaan suhde ei ole niin tärkeä. On myös tilanteita, jolloin terapeutti ja asiakas ovat tiiviimmässä yhteydessä toisiinsa hevosen jäädessä toiminnassa taka-alalle. Tästä hyvä esimerkki havainnoimallamme terapiakerralla oli tilanne, jossa terapeutti neuvoi asiakasta harjan puhdistamisessa hevosen jäädessä konkreettisesti toimijoiden selän taakse. Myös terapeutti ja hevonen ovat kontaktissa toisiinsa asiakkaan jäädessä sivummalle. Tällainen tilanne saattaa olla harvinaisempi, mutta kuitenkin mahdollinen ja siinä korostuu esimerkiksi terapeutin tarve tunkea terapiahevonen. Tuntiessaan hevosen terapeutti voi luottaa siihen ja sen sopivuuteen. Luottamuspuolan vaivatessa terapeutti ei voi antaa täyt-

tä panostaan asiakkaalle, vaan hänen pitää kohdistaa tarpeettoman paljon huomiotaan hevoseen ja sen käyttöön.

6.2 Hevosen vaikutus toimintaterapiasuhteeseen

Hevostoimintojen ja talliympäristön monipuolisuus vaativat yhteistä keskustelua.

Terapeutin ja asiakkaan tulee jokaisen terapiakerran alussa keskustella siitä, mitä kyseisellä kerralla tullaan tekemään. Terapiakertaan saattaa sisältyä myös useampia toimintoja, jolloin toiminnasta toiseen siirtyminen vaatii yhteistä keskustelua, jotta tilanteesta ei tule terapeutin johtama. **Hevonen voidaan nähdä myös yhteistä keskustelua lisäävänä tekijänä, sillä sen läsnäolo ja tallin tapahtumat tarjoavat luonnollisia ja mielekkäitä puheenaiheita.** Keskustellessa hevosesta voidaan turvallisesti ja huomaamattomasti sivuta myös asiakkaan elämää. Terapeutti voi myös antaa palautetta asiakkaalle hevosen avulla. Tällöin hyvän palautteen merkitys korostuu, kun se annetaan asiakkaalle tärkeä asia, eli hevosen, kautta. **Hevosen läsnäolo tarjoaa turvallisen aiheen yhteiselle vitsailulle.** Hyväntahtoinen vitsailu hevoselle yhdistää toimijoita, mutta ei sisällä loukkaavuuden riskiä.

Aron (2003: 49) mukaan hevonen terapiakäytössä on rauhoittava ja siihen on erittäin helppo ottaa kontaktia. **Hevostoiminnoissa korostuu asiakkaan ja hevosen välinen vuorovaikutus, jolle myös terapeutin tulee antaa tietoisesti tilaa.** Terapeutin tehtävänä voi tällöin olla vuorovaikutuksen tietoinen ohjailu, jos tilanne sitä vaatii. Tällöin asiakkaan ja terapeutin välinen vuorovaikutus jää vähäisemmäksi. Terapeutti voi myös tietoisesti hyödyntää asiakkaan ja hevosen yhteistä toimintaa pyrkiessään toimivampaan vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. Vuorovaikutuksessa hevonen reagoi oleellisiin muutoksiin, kuten ihmisen jalkojen, käsien lihasryhmien jännitykseen ja rentouteen, ryhtiin, kosketukseen, äänensävyihin ja jopa tuoksuun. Hevonen itse välittää tunteita asennoillaan, ääntelyllään ja eleillään. (Pitkänen 2008: 94–95.) **Toimiminen hevosen kanssa voi johtaa asiakkaan aktivoitumiseen vuorovaikutuksessa terapeutin kanssa.** Pitkäsen (2008: 94–96) mukaan ihmisten aistit ovat virittäytyneet havainnoimaan eläimiä. Tutkijat olettavat, että ihmisen aistit toimivat eläinten kanssa hieman kokonaisvaltaisemmin ja terävämmin, kuin ihmisten kanssa. Oletus perustuu ajatukseen, jonka mukaan ihminen on jo vuosituhansien ajan ollut riippuvainen kyvystään tulkita eläinten tunteita, sillä villieläinten kiihtymys merkitsi yleensä uhkaa myös ihmiselle.

Yhteisessä vuorovaikutuksessa on selvästi havaittavissa kolmen tasavertaisen vaikuttajan läsnäolo. Vuorovaikutus ei ole vain terapeutin ja asiakkaan välistä, vaan kaikki kolme osallistujaa ovat kontaktissa toisiinsa. Tämä asetelma tuo mukanaan terapiasuhteeseen aivan omanlaisensa tavan olla ja kommunikoida. Yhteinen puhe saattaa olla suunnattu milloin toimijoille toisilleen, milloin hevoselle. Vaikka tuo vuorovaikutus ei ole välttämättä dialogista, on se terapeutille, asiakkaalle ja hevoselle luonnollinen sekä heille yhteinen ja heitä yhdistävä tapa olla yhdessä.

Hevonen voi toimia terapiasuhteessa tunteiden peilinä. Hevosen ja asiakkaan vuorovaikutus tarjoaa terapeutille mahdollisuuden tarkkailla asiakasta. Terapeutti voi käyttää tähän apunaan hevosta tulkitsemalla sitä, miten se reagoi asiakkaan toimintaan. Ihminen ja hevonen laumaeläiminä kumpikin jakavat tunnemaailman, joka on yhteydessä lauman vuorovaikutukseen ja keskinäisiin suhteisiin. Hevonen laumaeläimenä suhteuttaa syntyvät tunteensa lajitovereihin. Hevosilla on ilmiömäinen vaisto ja tilanteiden tajuaamisen kyky, jota ne käyttävät hyväkseen aina eri ihmisten mukaan. Näin ollen terapeutti voi hevosen avulla tavoittaa asiakkaan tunteet tehokkaasti, sillä se reagoi niihin paljon nopeammin, kuin terapeutti. (Aro 2003: 64; Pitkänen 2008: 22, 84.) Tällainen tulkinta vaatii kuitenkin terapeutilta vankkaa ammattitaitoa ja oman terapiahevosen tuntemista. Hevosen reaktioiden avulla myös asiakas voi peilata turvallisesti omia aitoja tuntemuksiaan ja yhdessä terapeutin kanssa pyrkiä sanallistamaan niitä. Hevonen peilaakin ihmisen aitoa fyysistä tunnetilaa, eikä osaa lukea sitä tunnetta, mitä yritämme tuottaa itsellemme tietoisesti (Pitkänen 2008: 93).

Hevosen karsina voidaan nähdä toimijoiden yhteyttä lisäävänä tilana. Pienenä tilana se ikään kuin pakottaa toimijat lähelle toisiaan ja samalla sulkee tilan muilta tallilla olijoilta. Hevosta hoitaessa toimijat toimivat jatkuvasti lähekkäin, jolloin fyysinen läheisyys on luonnollista ja tilanteeseen sopivaa. Toimijoiden yhteys katkeaa, kun toinen heistä poistuu karsinasta. Poistumalla karsinasta terapeutti voi kuitenkin konkreettisesti korostaa hevosen ja asiakkaan vuorovaikutukselle antamaansa tilaa. Pienessä tilassa toimimisen vaikutukset terapiasuhteelle saattavat toki olla myös negatiivisia, jos asiakas ei ole vielä valmis olemaan lähellä terapeuttia. Tähän hevosesta voi kuitenkin olla apua, sillä asiakkaalle saattaa aluksi olla helpompaa päästää hevonen henkilökohtaiseen tilaansa, kuin terapeutti. Hevonen itse päästää ihmisen niin lähelle, että ihmisalueilla sellaista kutsuttaisiin intiimiksi (Jokinen 2009b). **Hevosen avulla asiakkaan ja tera-**

peutin välinen suhde voidaan siis rakentaa luontevalla tavalla turvalliseksi ja hyväksyväksi.

Hevostoiminnoissa konkreettista terapeutin ja asiakkaan välistä kosketusta tarvitaan silloin, kun terapeutti ohjaa asiakasta välineen vaatimaan oikeaan liikkeeseen tai asentoon. Hevosta hoitaessaan asiakas on kuitenkin vaihtoehtoisesti jatkuvassa kosketuksessa hevoseen. Hevonen saa ihmisessä aikaan erilaisia ja monipuolisia kuulo-, näkö-, tunto- ja hajuaistikokemuksia, jotka syntyvät erilaisissa tilanteissa hevosta hoitaessa, silitäessä ja ruokkiessa sekä tallitöitä tehdessä (Aro 2003: 49). **Toimijoiden fyysinen yhteys korostuu, kun terapeutti, asiakas ja hevonen ovat kaikki kosketuksissa toisiinsa muodostaen kehoistaan kolmion, jossa hevonen on yhteyttä vahvistavana huipuna.** Hevonen voidaan nähdä toimijoiden kosketusta vahvistavana tekijänä, sillä toisin kuin eloton terapiaväline, se on lämmin ja reagoi kosketukseen. Aron (2003: 48) mukaan hevonen reagoi erilaisiin tilanteisiin sille ominaisella tavalla, esimerkiksi sen kaulalihakset rentoutuvat koskettavan käden alla. Hevosta hoitaessa toimijoiden kehojen välinen yhteys säilyy myös, vaikka heidän välillään ei ole fyysistä kosketusta, katsekontaktia tai puhetta. **Yhdessä hevosta harjattaessa toimijoilla on yhteys toisiinsa hevosen kautta.**

Hevostoiminnot mahdollistavat terapeutille ja asiakkaalle ennakko-oletusten mukaisten roolien sivuuttamisen. Yhdessä hevosta hoidettaessa ja siitä keskusteltaessa toimijoiden roolit ovat tasavertaiset ja tilanteeseen sopivat. Itsenäisesti hevosta hoitaessaan on asiakkaan mahdollista toimia tallilla kuin kuka tahansa hevosen hoitaja. Tallilla asiakkaan on mahdollista tuntea itsensä ja oma toimintansa tärkeäksi ja hyödylliseksi. Tällaisissa tilanteissa terapeutin rooli on passiivisempi. Talli terapiaympäristönä mahdollistaa asiakkaalle myös muiden ihmisten kohtaamisen tasavertaisena hevosharrastajana.

7 POHDINTA

Olemme kokeneet opinnäytetyömme aiheen ja käyttämämme teorian haastaviksi, mutta samalla erittäin mielenkiintoisiksi. Nämä kaksi seikkaa ovat johtaneet meidät yhteiseen keskusteluun ja pohdintaan, jotka jatkuivat aina työn alkutaipaleelta sen valmistumiseen asti. Katsomme opinnäytetyömme olevan yksi osoitus eläinten positiivisista vaikutuk-

sista ihmisiin ja meidän väliseen vuorovaikutukseemme. Jatkossa olisi tärkeää kehittää toimintaterapian omia viitekehyksiä tukemaan näkemyksiä eläinten käytön hyödyistä toimintaterapiassa. Näin toimintaterapian terapiaprosessi ja tulokset voidaan selkeästi erottaa muiden eläintä hyödyntävien ammattiharjoittajien työtavoista ja työn tuloksista (Velde ym. 2005: 47).

Teoriana Harran (2005) ”Harkittu toiminta. Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdoista” oli meille uusi ja sen sisäistäminen vaati työtä. Harran liseniaattiyössään käyttämä filosofinen ilmaisutapa ja erilainen katsontakanta haastoivat meidät uuden opetteluun. Teorian sisäistäminen vaati rohkeutta, ajoittain piti sivuuttaa ennalta oppimansa ja uskaltautua ajattelemaan uudella tavalla. Se kuitenkin kannatti ja koemme, että tästä oppimiskokemuksesta on meille varmasti hyötyä työelämään siirtyessämme, sillä teoria avasi meille toimintaterapiasuhtetta ja sen hyödyntämistä uudella tavalla. Hyvin palkitsevaa oli myös nähdä kaikki kuusi terapeuttisen yhteistoiminnan ehtoa havainnoitavassa aineistossa oikeasti ja konkreettisesti. Teorian jäsentymisessä apua olemme saaneet Toini Harralta. Prosessin aikana olemme keskustelleet hänen kanssaan kasvotusten sekä sähköpostin välityksellä.

Työmme teoriaosuutta kirjoittaessamme mietimme useaan otteeseen eri lähteiden käsitteiden eroavuutta ja toisaalta päällekkäisyyttä. Harran liseniaattityö on tehty filosofianlaitokselle, mikä vaikuttaa hänen käyttämiinsä termeihin eroten jossakin määrin niistä termeistä, joita käytetään yleisesti toimintaterapian kirjallisuudessa. Käytimme työssämme myös runsaasti englanninkielistä kirjallisuutta, mikä osaltaan lisäsi haastetta termien yhdenmukaiselle ymmärtämiselle. Teoriaa työstäessämme teimme myös jokaisesta ehdosta taulukon havainnointia ja haastattelua varten. Ajoittain laadullisen tutkielman taulukoiminen oli kuitenkin haasteellista. Toisaalta taulukot selkeyttivät teoriaa ja auttoivat myös meitä hahmottamaan sitä. Taulukot muuttuivat työmme edetessä ja niitä testattiin sekä paranneltiin tietomme karttuessa.

Haasteellista oli kaikkien kuuden yhteistoiminnan ehdon hallitsemisen yhtäaikaaisesti opinnäytetyön asettamissa rajallisissa resursseissa. Välillä tuntui, että pystyimme tarkastelemaan kutakin yhteistoiminnan ehtoa vain sen pintaa raapaisten. Toisaalta kaikkia ehtoja tarkasteltaessa syntyi kokonaiskuva terapeuttisesta yhteistoiminnasta. Työmme edetessä meille kuitenkin heräsi ajatus siitä, miten mielekäästä voisi olla tarkastella toimintaterapiasuhtetta vain yhden terapeuttisen yhteistoiminnan ehdon mukaan. Näin

teoria olisi helpommin hallittavissa ja mahdollistaisi syvemmän perehtymisen aiheeseen. Myös hevosen vaikutus terapeuttiseen yhteistoimintaan nosti esiin uusia ideoita opinnäytetöiden aiheiksi. Meille itsellemme heräsi kiinnostus tutkia tarkemmin vuorovaikutusta ja toimijoiden välistä yhteyttä hevostoiminnoissa. Kuten jo aiemmin totesimme, vuorovaikutus saa hevostoiminnoissa aivan uuden, kolmea toimijaa yhdistävän muodon. Toimijoiden välinen yhteys muuttuu ja vahvistuu hevosen läsnäolon vaikutuksesta, mutta tarkempaa tarkastelua vaatisi se, millaista tuo yhteys tarkalleen ottaen on. Se, miten näitä kahta hevosen läsnäolon tuomaa tekijää voisi hyödyntää toimintaterapiasuhteessa, on äärimmäisen mielenkiintoinen kysymys.

Soveltaessamme työssämme terapeutin yhteistoiminnan ehtoja, tuli niissä esiin se, miten teoria on syntynyt tarkastelemalla toimintaterapiasuhdetta neurologisten asiakkaiden parissa. Toimintaterapiassa käy kuitenkin paljon asiakkaita, jotka eivät välttämättä tarvitse terapeutin fyysistä tukea, kuten monet neurologiset asiakkaat. Jäimmekin pohtimaan sitä, millä muilla tavoilla yhteistoiminta voisi terapiasuhteessa ilmetä. Voitaisiko esimerkiksi välineiden merkitys-ehdossa yhteistoimijuudella tarkoittaa jotakin muuta, kuin terapeutilta saatua fyysistä apua, jonka avulla asiakas pystyy suorittamaan tehtävän päämäärää edellyttävät liikkeet. Harran (2005: 23) mukaan terapeutista tulee kuntoutujan tahdon jatke, kun terapiassa käytetään välineitä ja terapeutti ohjaa välineiden käyttöä asiakkaalle.

Työmme edetessä pohdimme myös tiiviin toimintaterapiasuhteen merkitystä. Taylorin (2008: 60) mukaan kaikki toimintaterapian asiakkaat eivät edes halua läheistä toimintaterapiasuhdetta. Hevostoiminnoissa hevosesta voikin tulla asiakkaalle toimintaterapeuttia tärkeämpi ja asiakkaat jäävät terapian loputtua monesti kaipaamaan hevosta, eivätkä terapeuttia (Aro 2003: 67; Jokinen 2009a). Voisiko eläimistä olla siis erityistä hyötyä toimintaterapiasuhteessa, jossa asiakkaan tavoitteena on esimerkiksi itsenäistyminen ja oman identiteetin kehittyminen. Tällöin toimintaterapeutti voisi tietoisesti hyödyntää hevosen roolia terapiassa jättäytyen itse suhteessa taka-alalle.

Työmme yleistettävyyttä vähentää siinä käytetyn aineiston vähyys. Havainnoimme yhden toimintaterapia-asiakkaan yksittäistä terapiakertaa. Koemme kuitenkin, että opinnäytetyön laajuuden huomioon ottaen useamman terapiakerran havainnointi ja tarkka analyysi olisi käynyt liian työlääksi. Päätimmekin jo opinnäytetyöprosessin alussa, että havainnoisimme vain yhden terapiakerran ja analysoisimme sen mahdollisimman tar-

kasti, sillä uskoimme sillä keinoin saavamme luotettavamman tuloksen, kuin useamman terapiakerran pintapuolisella analyysillä. Yksi aineistonkeruun lähde olisi esimerkiksi voinut olla myös asiakkaan vihko, johon hän säännöllisesti aina terapiankerran loputtua kirjoittaa kyseisestä kerrasta. Vihkosta kerätty aineisto olisi ollut hyvä ja mielenkiintoinen tapa saada myös asiakkaan ääni kuuluviin.

Työmme tuloksia tarkasteltaessa on myös huomioitava, että havainnointitilanteessa paikalla on aina ulkopuolinen tilanteeseen kuulumaton henkilö tai henkilöitä. Tällöin tilannetta on mahdotonta saada aivan luonnolliseksi, joka puolestaan voi vääristää jonkin verran aineistosta saatuja tuloksia. Aineistonkeruumenetelmänä havainnointi oli kuitenkin erittäin toimiva ja informatiivinen suhteessa käyttämäämme teoriaan. Havainnointivideonauhan toimitamme havainnoitavan asiakkaan toiveesta hänelle itselleen työmme valmistuttua.

Teemahaastattelun puuttuminen vähentää työmme luotettavuutta, sillä nyt aineisto painottuu meidän havaintoihimme ja tulkintoihimme. Joitakin ennalta suunniteltuja pieniä yksityiskohtia jäi myös selvittämättä, kuten esimerkiksi tallin ja terapian säännöt sekä niiden vaikutus terapeutin ja asiakkaan toimintaan. Saimme toki myös Jokiselta sähköpostitse vastauksia kysymyksiin, joita ulkopuolinen havainnoija ei voi nähdä tai kokea. Terapiakerran katsominen videolta ja yhteinen keskustelu olisivat kuitenkin varmasti olleet hedelmällisempää sekä mahdollisesti tuottaneet juuri kyseiseen tilanteeseen tarkennettavaa ja siten luotettavampaa tietoa. Tällöin myös Jokisen olisi ollut helpompi palata juuri kyseiseen terapiakertaan ja meillä olisi ollut mahdollisuus esittää hänelle tarkentavia kysymyksiä.

Yhteistyö työelämässä aktiivisesti toimivien henkilöiden kanssa sisältää työelämän mukanaan tuomia riskejä, kuten aikataulumuutoksia. Yhteistyösopimusta solmittaessa meidän olisi ollut hyvä keskustella tarkemmin yhdessä opinnäytetyön aikataulusta ja siihen vaikuttavista seikoista. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut kaikille kannattavampaa tehdä yhteistyötä useamman työelämätahon kanssa, jolloin työelämäyhteistyö ei jäisi vain yhden henkilön harteille. Meillä olisi ollut tähän mahdollisuus, sillä saimme useamman työstämme kiinnostuneen toimintaterapeutin yhteydenoton työmme ideavaiheessa. Silloin kuitenkin oletimme, että yhteistyö vain yhden tahon kanssa olisi mutkattomampaa. Pidimme yhteyttä Jokiseen sähköpostitse ja puhelimitse sekä häntä ajan tasalla työmme edistymisestä lähettämällä hänelle työtämme luettavaksi. Jokisen luona vierailimme

yhteensä kolme kertaa. Olemme iloisia siitä, että saimme Jokisen yhteistyökumppanimme ja että hän antoi meille mahdollisuuden päästä seuraamaan hyvin mielenkiintoista työtään.

8 LÄHTEET

- Aro, Jenni 2003: Hevonen- terapeutti ja työtoveri. Ratsastusterapeutin kokemuksia ratsastusterapiasta. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos
- Cole, B. Marilyn – McLean, Valnere 2003: Therapeutic Relationship Re-Defined. *Occupational Therapy in Mental Health* 19(2). 33–56.
- Csikszentmihályin, Mihály 2005: Flow –Elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu. Helsinki: Rasalas kustannus
- Eskola, Jari –Vastamäki, Jaana 2007: Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. 25–43. Teoksessa: Aaltola, Juhani – Valli, Raine 2007: Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus.
- Finlay, Linda 2004: *The Practice of Psychosocial Occupational Therapy*. 3rd Edition. Cheltenham, UK: Nelson Thornes.
- Hagedorn, Rosemary 2000: *Tools for Practice in Occupational Therapy. A structured Approach to Core skill and processes*. London: Churchill Livingstone.
- Harra, Toini 2005: Harkittu toiminta. Terapeuttisen yhteistoiminnan ehdoista. Lisensiaattitutkielma. Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden tiedekunta.
- Harra, Toini 2008: Yliopettaja, Ammattikorkeakoulu Metropolia. Suullinen tiedonanto 3.11.2008.
- Harra, Toini 2009: Yliopettaja, Ammattikorkeakoulu Metropolia. Sähköpostikeskustelu. 8.1.2009.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2000: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino
- Heikkinen-Lehkonen, Paula 2008: Koira auttaa masentunutta saamaan taas elämästä kiinni. *Koiramme* 112 (9). 14–17.
- Hussey, Susan M. – Sabonis-Chafee, Barbara – O'Brien, Jane Clifford 2007: *Introduction to Occupational Therapy*. St. Louis, Missouri, USA: Mosby Elsevier
- Jokinen, Anu 2009a: Toiminta- ja ratsastusterapeutti. Kuntoutus ARKI oy. Järvenpää. Suullinen tiedonanto. 20.1.2009.
- Jokinen, Anu 2009b: Toiminta- ja ratsastusterapeutti. Kuntoutus ARKI oy. Järvenpää. Sähköpostikysely. 27.2.2009.
- Järvinen, Annikki – Järvinen, Pertti 2004: *Tutkimustyön metodeista*. Tampere: Opinpa-jan kirja.

- Kielhofner, Gary 2002: Model of Human Occupation. Theory and Application. 3th Edition. Baltimore: Lipincott Williams & Wilkins
- Kielhofner, Gary 2008: Model of Human Occupation. Theory and Application. 4th Edition. Baltimore: Lipincott Williams & Wilkins
- Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija – Lonka, Eila 2000: Käsitteet ja käytäntö kuulon ja kielen kuntoutuksessa. Teoksessa Lonka, Eila – Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.): Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia- kustannus.
- Kujala, Elina 2008: Hyvän mielen karvaiset lähettiläät. Halibernien vierailu on monelle ihmiselle kuukauden kohokohta. Koirat 4. 32–34.
- Launiainen, Helena – Lintula, Leila 2003: Toimintaterapia ja toimintaterapeutit. 7–9. Teoksessa: Holma, Tupu (toim.): Toimintaterapiannimikkeistö 2003. Helsinki: Kuntatalon paino.
- Lanonen, Kaisa – Lonka, Eila 2000: Puhetta edeltävän kommunikoinnin kehitys ja sen tukeminen. Teoksessa Lonka, Eila – Korpijaakko-Huuhka, Anna-Maija (toim.): Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia- kustannus.
- Lehtinen, Ulla – Haapala, Marjaan – Dahlström, Riitta-Maija 1993: Aistien avulla opimaan. Lähestymistapoja vaikeasti monivammaisten henkilöiden kehityksen tukemiseen. Tampere: Kirjayhtymä Oy.
- Mönkkönen, Kaarina 2002: Dialoginen työote. Vastaaminen, valta ja vastuu vuorovaikutussuhteessa. Kuntoutus 25 (4). 36–53.
- Mönkkönen, Kaarina 2007: Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita
- Nelson, David – Jepson-Thomas, Julie. 2003: Occupational Form, Occupational Performance, and a Conceptual Framework for Therapeutic Occupation. Teoksessa Kraemer, Paula – Hinojosa, Jim – Royeen, Charlotte Basic (toim.): Perspectives in Human Occupation. Participations in Life. Lippincott Williams & Wilkins.
- Opetusministeriö 2006: Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon –Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopinnot. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:24. <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/tr24.pdf?lang=fi>> Luettu 23.10.2008
- Oy Cavesson ltd. 2008: Everything towards true communication. Verkkodokumentti. Päivitetty 30.9.2008. <<http://www.cavesson.com/Suomi/index.htm>> Luettu 30.01.2009.
- Palmadottir, Gudrun 2006: Client-Therapist Relationships: Experiences of Occupational Therapy Clients in Rehabilitation. British Journal of Occupational Therapy 69(9). 394–401.

- Pierce, Doris E. 2001: *Occupation by Design: Dimensions, Therapeutic Power and Creative Process*. *American Journal of Occupational Therapy* 55(3). 249–258.
- Pierce, Doris E. 2003: *Occupation By Design. Building Therapeutic Power*. Philadelphia: F.A. Davis Company.
- Pitkänen, Anna-Kaisa 2008: *Hevosvoima. Hyvää oloa hevosharrastuksesta*. Helsinki: Kirjapaja.
- Price, Pollie 2009: *The therapeutic relationship*. Teoksessa Blesedell-Crepeau – Cohn – Boyt-Schell (ed.): *Willard & Spackman's Occupational Therapy*. 11th Edition. Baltimore: Lipincott Williams & Wilkins
- Peltonen, Hannele 2008: *Hevonen kasvattaa oikeudenmukaisesti*. *Dialogi* 18 (6). 4–8.
- Purola, Terhi 2000: *Hevonen toimintaterapeutin työtoverina. Lohjalla hevoset auttavat mielenterveyspotilaita kuntoutumaan*. *Toimintaterapeutti* 5 (19). 18–19
- Ruottinen, Seija 2000: *Ratsastusterapia osana toimintaterapiaa. Näkemyksiä toiminta- ja ratsastusterapian yhteensovittamisesta. Päättötyö*. Helsingin ammattikorkeakoulu. Kuntoutusalan koulutusohjelma.
- Salo-Chydenius, Sisko 2004: *Mitä asiakaskeskeisyys on toimintaterapian mielenterveytyössä?* *Kuntoutus* 2 (27). 29–40.
- Seppälä, Ullamaija 2008: *Kuntoutuksen tutkimuksen suunnan tarkistus*. *Kuntoutus* 3 (31). 1–3.
- Seppänen, Janne 2001: *Katseen voima*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sumsion, Thelma – Law, Mary 2006: *A review of evidence on the conceptual elements informing client-centered practice*. *Canadian Journal of Occupational Therapy* 73 (3). 153–161.
- Taylor, Renee R. 2008: *The Intentional Relationship. Occupational Therapy and Use of Self*. Philadelphia: F.A. Company.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Tammi.
- Uvnäs-Moberg, Kerstin 2007: *Rauhoittava kosketus. Oksitosiinin parantava vaikutus kehossa*. Helsinki: Edita
- Valtonen, Aija 1996: *Snotrin ensiaskeleet terapiahevosena. Tapauskuvaus nuoren hevosen kehittymisestä ja kouluttamisesta terapiatyöhön*. Kasvatustieteen syventävien opintojen tutkielma. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Velde, Beth P. – Ciprian, Joseph – Fisher, Grace 2005: *Resident and therapist views of animal-assisted therapy: Implications for occupational therapy practice*. *Australian Occupational Therapy Journal* 52 (1). 43–50.

Viihainen, Riitta 2004: Eläinavusteinen terapia ottaa ensi askeleitaan Suomessa. Dialogi 6 (14). 31–33.

Viihainen, Riitta 2004: Tutkimus vielä riittämätöntä. Dialogi 6 (14). 34.

Vilka, Hanna 2006: Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Anu Jokisen palaute

Yhteistyö opiskelijoiden kanssa oli myönteistä ja ammatillista. Yhteistyöskentelyä leimasi avoin, vilkas ja aivoriihimäinen keskustelu, johon opiskelijat osallistuivat innokkaasti. Opiskelijoiden työskentelyä tehosti avoimen keskusteluilmapiirin lisäksi myös se, että opiskelijat aloittelivat jo varhain työstämään loppuraporttiaan. Tällainen prosessikirjoittamismalli tuntuu sopivan työskentelymenetelmäksi etenkin silloin, kun on nopealla aikataululla luotava järjestystä laajaan asiakenttään.

Yhteistyön rakentui mielekkäästi opinnäytetyön ympärille, tämänkaltaista opinnäytetyötä voidaan pitää onnistuneena keinona toteuttaa ammattikorkeakoulun ja työelämän välistä yhteistyötä. Opinnäytetyöhön osallistuminen oli ajallisesti haastavaa, sillä yhteistyö vaati odotettua enemmän organisointia ja järjestelyä. Hankkeen käytännön toteuttaminen edellytti mukautumista perinteisestä poikkeaviin toimintatapoihin. Yhteistyö oli haasteellista kaikille osapuolille. Opiskelijoilta se edellytti ennakkoluulotonta heittäytymistä uuteen.

Yhteisen jaetun käsityksen ratsastusterapiasta toimintaterapiassa rakentaminen vaati aikaa. Ammatilliset keskustelut toimintaterapeuttiopiskelijoiden kanssa auttoivat avaamaan ammatillista ajattelua ja ajan kanssa pääsimme perille yhteistyöhankkeesta. Prosessinomaisuus kuuluu tutkimustyöhön, eli tieto lisääntyy matkan edetessä.

Sain opiskelijoilta uutta tietoa sekä pohdittavaa omaan ammatilliseen kasvuun toimintaterapeutina. Opiskelijoiden asennoituminen opinnäytetyöhönsä oli asiantuntevaa ja ammatillista. He olivat, erittäin upealla ja kiitettävällä tavalla, sitoutuneet tutkimukseensa. Opiskelijoita huokui aito kiinnostus ja pohdiskeleva ote ammatillista kasvua ja toimintaterapiaa kohtaan.

Ystävällisesti Anu Jokinen

TERAPEUTTISEN YHTEISTOIMINNAN EHTOJA KUVAAVAT TAULUKOT

ENNAKOINTI		Termien tarkennukset	Havainnointi	Sähköpostikysely
TOIMINTA-TERAPEUTTI	Puitteet	Spatiaaliset ulottuvuudet	Harjaaminen tapahtuu hevosen karsinassa. Tal-lympäristö jatkuvasti muuttuva.	-
		Ajallinen konteksti	Terapiakerran kesto noin tunti. Toiminnan rytmi on hyvin rauhallinen.	Asiakas käy terapiassa kaksi kertaa viikossa. Terapian kesto vaihtelee tunnista puoleentoista riippuen asiakkaan voinnista.
		Sosiokulttuurinen ulottuvuus	Tallin ja terapian säännöt	-
	Asiakkaan tunteminen	Henkilökohtaiset piirteet	Terapeutin ja asiakkaan välit luottamukselliset.	Terapeutilla ja asiakkaalla takana 1,5 vuotta kestänyt yhteinen terapiaprosessi.
ASIAKAS	Suhtautuminen toimintaan	Mielenkiinnonkohteet	Asiakas innostunut ja sitoutunut toimintaan sekä kiintynyt hevoseen. Toiminta melko epävarmaa.	Asiakas mitätöi itseään ja omia suorituksiaan.
		Arvot		
		Tunne henkilökohtaisista vaikuttamisen mahdollisuuksista		
YHTEIS-TOIMINTA	Keskustelu	Tehtävän läpikäyminen, sopimukset ja valinnat	Terapiakerran toimintoja käydään läpi terapian alussa. Toimintaa suunnitellaan myös terapian aikana.	-

VUOROVAIKUTUS		Termien tarkennukset	Havainnointi	Sähköpostikysely
TOIMINTA-TERAPEUTTI	Sanallinen vuorovaikutus	Puhuttu kieli ja sen sisältö	Puhe on rauhallista ja puheenaiheet hevosesta. Positiivisen palautteen antaminen asiakkaalle tapahtuu hevosen kautta.	-
	Sanaton vuorovaikutus	Ilmeet, eleet, kehonkieli	Sanaton vuorovaikutus on puhetta tukevaa. Terapeutti vahvistaa sanomaansa eleillä, äänenpainolla sekä sijoittumisellaan tilassa.	-
	Terapeuttinen kuuntelu	Aktiivista, tarkoituksenmukaista kuuntelua	Terapeutti tarkkailee asiakasta tämän ollessa kahden hevosen kanssa.	Asiakkaan kuuntelu ja subjektiivisen kokemuksen todesta ottaminen on ensisijaisen tärkeää.
ASIAKAS	Sanallinen vuorovaikutus	Puhuttu kieli ja sen sisältö	Puhe on rauhallista ja hiljaista. Puhe terapeutin puhetta myötäilevää. Puheenaiheet hevosesta.	Kehitysvamma vaikuttaa asiakkaan kykyyn ymmärtää maailmaa ja toimia siellä. Ei ongelmia vuorovaikutuksessa.
	Sanaton vuorovaikutus	Ilmeet, eleet, kehonkieli	Olemus rauhallinen ja kehonkieli on niukkaa. Katsekontakti vähäistä.	Asiakas on aluksi ärtynyt terapeutin kommentteista. Hevostoiminnoissa korostuu asiakkaan ja hevosen sanaton vuorovaikutus.
YHTEIS-TOIMINTA	Dialogisuus	Vastavuoroinen kahdensuuntainen vuorovaikutussuhde	Ei täysin täyty, keskustelu terapeutin vetämää. Toimijat puhuvat myös hevoselle.	-
	Nauru ja hymy	Vuorovaikutuksen ja yhdessäolon muoto, vahva side terapiassa	Yhteinen nauru tai hymy syntyy mielihyvää hevosen toimintaa kohtaan, myös vitsailun aiheet hevosesta.	Nauru voi syntyä luonnollisesti tai sillä voi tarkoituksenmukaisesti keventää tilanteen aikaansaamia jännitteitä.

TOIMIJOIDEN VÄLINEN YHTEYS		Termien tarkennukset	Havainnointi	Sähköpostikysely
TOIMINTA-TERAPEUTTI	Kosketuksen terapeuttinen käyttö	Kosketuksen tarkoituksenmukainen käyttö mielen ja kehon kuntoutumisessa, yhteinen liike ja yhteinen toiminta,	Terapeutti näyttää konkreettisesti asiakkaalle harjan käyttöä ja siihen tarvittavaa liikettä.	-
ASIAKAS	Kosketus aistimukset	Kosketus- tai lämpöreseptorien aktivoinnin tarkoituksenmukainen vaikutus asiakkaaseen (esim. rauhoittuminen)	Asiakas on jatkuvassa kosketuksessa hevoseen.	-
YHTEIS-TOIMINTA	Kosketus	Kehojen yhteys korostuu kosketuksessa	Terapeutti neuvoo asiakasta, he seisovat vierekkäin, olkapäät koskettavat toisiaan, katseet terapeutin kädessä olevassa harjassa. Kummallakin on toinen käsi hevosessa.	-
	Kasvokkain oleminen -katsekontakti -fyysinen läheisyys	Ennakoi, jatkaa ja korvaa kosketusta	Kehojen läheisyys on jatkuvaa hevosen karsinassa. Katsekontakti on vähäistä.	Hevostoinnissa kosketusaistimukset ovat monipuolisia, joista asiakas saa syvällisiä psykomotorisia vaikutuksia.

ROOLIEN VAIHTELU		Termien tarkennukset	Havainnointi	Sähköpostikysely
ASIAKAS	Roolien ennako-oletukset	Puutteita tai vajavuutta toimintakyvyssä	Asiakas toimiessaan epävarma ja tarvitsee terapeutin tukea varsinkin siirtymätilanteissa.	Asiakas saattaa antautua helposti terapeutin vietäväksi.
TOIMINTA-TERAPEUTTI	Roolien ennako-oletukset	Asiantuntijan taitoja ja tietoja, joilla auttaa asiakasta	Terapeutti tilanteessa asiantuntija, ohjeistaa ja auttaa asiakasta.	Asiakkaan keskittyessä hevoseen on terapeutin rooli passiivinen.
YHTEIS-TOIMINTA	Roolien mukainen käyttäytyminen loppuu	Kahden ihmisen hetkellinen yhdistyminen toiminnassa, saman tekeminen	Roolit sivuuttuvat, kun terapeutti menee mukaan toimintaan harjaamaan hevosta.	-

VÄLINEIDEN MERKITYS		Termien tarkennukset	Havainnointi	Sähköpostikysely
TOIMINTA-TERAPEUTTI	Välineet	Välineiden tarkoituksenmukaisuus	Välineet asianmukaiset ja asiakkaalle sopivat.	Talliympäristössä välineitä on monipuolisesti ja niiden käyttö vaatii tarkkaa suunnittelua.
		Välineiden käytön hallitseminen	Terapeutin välineiden käyttö ja ohjaus on varmaa.	Terapeutilla vuosien kokemus hevosten kanssa toimimisesta.
		Välineiden sijoittuminen tilassa ja niiden vaikutus toimintaan	Hevonen on omassa tutussa karsinassaan. Harjat ovat niille kuuluvassa tutussa paikassa.	Välineet yleensä aina samoilla paikoilla.
ASIAKAS	Välineet	Välineiden tarkoituksenmukaisuus	Hevosen asiakkaalle merkityksellinen ja toiminta sen kanssa melko itsenäistä. Harjojen käytössä asiakas tarvitsi ohjausta.	Hevonen ja käytössä olleet harjat ovat asiakkaalle tuttuja 1,5 vuoden ajalta.
YHTEIS-TOIMINTA	Yhteinen liike	Turvallinen rytmi, joka kasvat- taa keskittymistä ja tekemiseen uppoutumista	Terapeutti opasti asiakkaalle harjan käytön vaatimaa pyörittävää liikettä käsi asiakkaan käden päällä yhteistä liikettä tehden.	-

TOIMINNAN LUONNE		Termien tarkennukset	Havainnointi	Sähköpostikysely
ASIAKAS	Toiminnan terapeuttisuus	Kehityksellinen rakenne	Asiakkaan tapa työskennellä on rauhallinen ja hänen liikkensä ovat hitaita. Voimankäyttö harjatessa on vähäistä.	Asiakkaan diagnoosina on älyllinen kehitysvammaisuus ja monimuotoinen, vaikeahoitoinen, määrittämätön epilep- sia.
		Merkitys ja tarkoitus	Hevosen merkityksellisyys asiakkaalle näkyy terapiatilanteessa hyvin asiakkaan harjatessa hevosta keskittyneesti ja hoivaten.	Asiakkaalle on suositeltu fysioterapiaa, jossa hän on kieltäytynyt käymästä. Hevostoimintoihin asiakas on motivoi- tunut ja sitoutunut. Harrastuksena hevokset ja ratsastus ovat hänelle jo ennestään tärkeitä.
TOIMINTA-TERAPEUTTI	Toiminnan terapeuttisuus	Asiakkaan tunteminen	Terapeutilla tukea ja turvaa asiakkaalle läsnäololla, ohjeis- tamalla ja neuvomalla tarpeen vaatiessa. Toiminnan rytmi hyvin rauhallinen.	Asiakkaalla ollut edellisenä iltana paha epilepsia-kohtaus, joka vaikuttaa käytet- tyyn toimintaan
		Käytetyn toiminnan luontaisten ja terapeuttis- ten tavoitteiden tuntemi- nen	Terapeutin toiminta tallilla hyvin varmaa ja rauhallista, yllättäviin tilanteisiin reagointi luontevaa. Välineet tarkoituk- senmukaisia.	Terapeutilla sekä toiminta- että ratsas- tusterapeutin koulutus ja vuosien ko- kemus hevosten kanssa toimimisesta.
		Toiminnan analyysi/ porrastaminen	Terapeutti strukturoi vahvasti toimintaa varsinkin siirtymäti- lanteissa	Osallistuminen toimintoihin tapahtuu osittaisena osallistumisena. Riittää että asiakas osallistuu toimintaan omien mahdollisuuksiensa mukaisesti ja että hän saa siihen kaiken tarvitsemansa tuen.
YHTEIS-TOIMINTA	Päämääräratio- naalinen toi- minta	Toimintaa, jossa tulokset arvottavat tehtävää	Hevosen harjaaminen, jonka tuloksena puhdas ja tyytyväi- nen hevonen.	-
	Toimintakes- keinen toiminta	Toimintaa, joka sisältää itsessään toiminnan pää- määrän, halutun asiantilan	-	Hevosen harjaamisessa tavoitteena mm; käsien kätevyuden kehittäminen, toiminnan suunnittelu ja ohjaus, toi- mintaan keskittyminen, tarkkaavaisuu- den ylläpitäminen, toiminnan etenemi- sen ja suunnitelmallisuuden harjoitte- leminen sekä asiakkaan kokemus toiminnan, olemassaolonsa ja oma toimintansa merkityksellisyydestä ja tärkeydystä.